

Läromedlets aktualitet

En kvalitativ studie som jämför digitala och tryckta läromedel för samhällskunskap avsedda för årskurs 7-9

Björn Hedenberg

Självständigt arbete, avancerad nivå
Huvudområde: Samhällskunskap
Högskolepoäng: 15hp
Termin/år: HT-17
Handledare: Lars Sandin
Examinator: Göran Bostedt

Sammanfattning

Syftet med denna uppsats är att göra en kvalitativ jämförelse mellan digitala läromedel och tryckta böcker avseende hur dessa skildrar aktualitet. Detta görs genom att genom analysera samtliga läromedel inom tre områden, immigration, media samt krig och konflikter.

Analyserna har gjorts genom tre former av textanalys, argumentationsanalys, narrativanalys och visuell analys. Som underlag för att genomföra studien låg fyra läromedel till grund, två digitala läromedel och två tryckta läroböcker. Den slutsats som kan dras av resultatet är att det inte framgick några generella skillnader mellan digitala och tryckta läromedel som påvisas inom samtliga områden. Inom områdena media samt krig och konflikter finns det skillnader för hur de två olika formerna av läromedel framställer aktualitet. Inom mediaområdet blir skillnaderna i aktualitetens framställan tydlig då de digitala läromedlen lyfter fram moderna sätt att konsumera media med olika digitala enheter. En tydlig skillnad i aktualitetens framställan blir även tydlig inom krig och konflikter då de tryckta läroböckerna främst ger en deskriptiv och abstrakt framställan av vad krig och konflikter innebär, medan de digitala läromedlen exemplifierar med aktuella krig och konflikter. Några tydliga skillnader mellan de två formerna av läromedel upptäcktes inte inom området immigration.

Nyckelord: Samhällskunskap, Läroböcker, Digitala läromedel, Årskurs 7-9, Immigration, Media, Krig och konflikter.

Innehåll

1	Inledning.....	1
1.1	Problemformulering och syfte	3
2	Bakgrund	5
2.1	Samhällskunskap	8
3	Metod.....	11
3.1	Analysverktyg	11
3.1.1	Argumentationsanalys.....	11
3.1.2	Narrativanalys.....	12
3.1.3	Visuell textanalys.....	13
3.2	Urval	13
3.2.1	Utkik – Samhällskunskap 7-9.....	14
3.2.2	Samhälle – Ämnesboken	14
3.2.3	Digilär.....	15
3.2.4	Clio Online	15
3.3	Validitet och reliabilitet.....	16
4	Resultat.....	18
4.1	Immigration förr och nu	18
4.1.1	Konklusion	23
4.2	Medier	24
4.2.1	Konklusion	32
4.3	Aktuella samhällsfrågor – Krig och konflikter.....	33
4.3.1	Konklusion	41
5	Diskussion och slutsats.....	42
6	Referenser	47
6.1	Läromedel.....	49

1 Inledning

Den första tanken på inriktning till denna uppsats uppstod när jag under en lektion på utbildningen presenterades för ett digitalt läromedel. Under passets gång undersöktes läromedlet av oss studenter utan någon större systematik. Min personliga upplevelse var överlag positiv. Men det var en del som förvånade mig, nämligen att delar av läromedlet inte var uppdaterat på flera år. Sedan den senaste uppdateringen har flera händelser inträffat som bör ses som relevanta och viktiga. Detta väckte mitt intresse när det kom till att välja inriktning på denna uppsats då min spontana tanke var att kontinuerliga uppdateringar kan vara en av flera fördelar digitala läromedel kan ha gentemot tryckta läroböcker.

I dagens samhälle får digitaliseringen ett allt större genomslag i skolan. Detta är något som är tydligt i klassrummen genom att en allt större andel skolor använder sig av digitala verktyg och hjälpmedel. Elevers tillgång till någon form av digitalt verktyg, exempelvis surfplatta eller laptops har ökat i skolan visar skolverkets rapport *IT-användning och IT-kompetens i skolan från 2016*. 2015 gick det 1,8 elever per dator i den svenska grundskolan (Skolverket, 2016, s.4). Samtidigt har det blivit allt vanligare med ”1 till 1” satsningar som innebär att varje elev får tillgång till en personlig dator eller surfplatta. I samma rapport kan man även läsa att 51 procent av eleverna i årskurs 7-9 hade tillgång till en personlig dator via skolan (Skolverket, 2016, s.46).

Samhällskunskap är ett av de ämnena där internet används mest frekvent (Riksdagen, 2016). En anledning till detta är troligtvis att ämnet kan ses som föränderligt efter vad som sker i samhället. Forskarna Långström och Virta beskriver bland annat att ämnet behandlar aktuella händelser och snabba förändringar och att det är lärarens ansvar att infoga detta i undervisningen (2016, s.16). För att hantera dessa aktuella händelser och förändringarna som sker i vårt samhälle kan digitala läromedel ses som ett mer dynamiskt alternativ till den tryckta läroboken. Detta genom att det är möjligt att göra successiva ändringar och uppdatering i det läromedel som eleven har tillgång till.

Långström & Virta (2016, s.173) skriver att det finns en kritisk syn på läromedel och läroböcker hos lärare i samhällskunskap. Detta på grund av att det är samhället som ska studeras och att det då bör vara det omgivande samhället som används som underlag i undervisningen. Författarna ifrågasätter denna syn med att lyfta frågor om vad det ”omgivande samhället” egentligen är och om det går att ge en ofiltrerad bild av samhället.

En annan bild av den fysiska läroboken är att den ses som en gammal kvarleva. Informationen i den blir snabbt gammal vilket gör att läroboken tappar i relevans. I kursplanen för samhällskunskap årskurs 7-9, som inkluderas i läroplanen (Skolverket, 2017) finns det innehåll som påverkas av aktuella händelser. Tre sådana områden som kan pekas ut är exempelvis immigration, medier samt krig och konflikter.

I boken *Ämnesdidaktik – en undervisningskonst* menar författarna Agneta Bronäs och Niclas Runebou att ett ämne behöver genomgå en transformering innan det når eleverna (2010, s.100). Det kan exempelvis vara att eleverna inte anser att ämnet är intressant och därmed behöver läraren göra det mer intressant för eleven. Detta är något som kan ske på flera olika sätt. Att konkretisera viktiga begrepp för eleven är av stor vikt. Ett sätt att göra detta som författarna lyfter fram är att relatera till elevens erfarenhet vilket kan vara aktuella händelser i dagens samhälle, såväl små som stora (Bronäs & Runebou, s.127). Således är det av nytta om det läromedel, oavsett format, som eleven har tillhanda är uppdaterad och aktuell för att kunna fånga elevens intresse. Även John Dewey (2009) menade att det var viktigt att knyta an till elevens erfarenheter. Detta genom att det bara är i erfarenhet som en teori kan få en djupare förankring. Dewey beskriver det genom att påstå följande: *”Ett gram erfarenhet är bättre än ett ton teori, helt enkelt för att det bara är i erfarenheten som teorin har en bestämd och kontrollerbar betydelse.”* (Dewey, 2009, s.188).

Historiskt sätt har den fysiska läroboken haft en tydlig plats i skolverksamheten. Tom Wikman lyfter i sin avhandling *Läromedel och läromedelsanvändning* fram lärobokens historia och utveckling (Wikman, 2004, s.143). Uppdelningen som görs består av tre olika skeden som är kopplade till den typ av samhälle som speglade tiden. De typer av samhällen som Wikman knyter de olika skedena till är jordbruk, industri och information. Under de två första skedena gick en stor del av lärandeaktiviteten ut på att memorera innehållet i läroboken. Under det tredje skedet, som påbörjades ca 1980 och som pågår än finns det en stor tillgång till information som inte fanns tidigare. Lärandeaktiviteten har dessutom gått från att memorera och återberätta det som står i läroboken till en mer kritisk läsning (Wikman, 2004, s.143).

Staffan Selander och Dagrun Skjelbred (2004) målar i en metafor upp skolan som en organism. Denna organism har två ögon där det ena ögat utgör de pedagogiska texterna och det andra läraren. Det är med dessa två ögon som skolan, eller organismen, ser med.

Läroplaner och ämnestraditioner beskrivs som det centrala nervsystemet som styr vad som sker. Innehållet i läroböcker baseras till stor del på den information som kan anses som viktig för att kunna verka i samhället. Därmed spelar innehållet i läroböckerna en stor roll för hur eleverna uppfattar samhället utanför skolans väggar (Selander & Skjelbred, 2004, s.9). Selander och Skjelbred pekar även ut lärobokens flexibilitet och att den kan användas och läsas på flera olika sätt. Exempelvis så kan vissa delar utelämnas i undervisningen för att använda sig av andra former av texter. Vidare så ger läroböckerna en struktur till undervisningen. Böckerna konkretiserar ofta läroplanen och forskning som författarna lyfter fram visar att läroboken nästan är lika viktig som läroplanen när undervisningen planeras (Selander & Skjelbred, 2004, s.22f).

I takt med att digitaliseringen har utvecklats har även textutformning och produktion utvecklats i den digitala världen. De digitala texter som produceras idag har stora möjligheter att införliva en interaktivitet med läsaren. Detta kan ske på flera olika sätt, exempelvis genom länkar som hänvisar läsaren vidare till fördjupningsmaterial eller att ljud och film är en del av innehållet (Danielsson & Selander, 2014, s.25).

Den tryckta texten som Danielsson och Selander beskriver som traditionell har en mer förutbestämd utformning (2014, s.25). Texterna består av meningar som blir stycken som utgör texten med en början och ett slut. Den digitala texten kan mycket väl vara uppbyggd på ett liknande sätt. Men det digitala alternativet öppnar även upp för andra möjligheter där den linjära läsordningen inte behöver följas på samma sätt. Därmed blir avgränsningen av texten, det vill säga början och slut inte lika tydlig som i en tryckt text. Vidare så lyfter författarna även frågan huruvida länkade texter som leder till andra texter kan ses som en del av den primära texten (Danielsson & Selander, 2014, s.25).

1.1 Problemformulering och syfte

Utifrån det faktum att digitala läromedel blir allt vanligare i skolan samtidigt som det finns röster som, exempelvis Oates (2014) som menar att kvalitén på de digitala läromedlen är för låg kommer denna uppsats att jämföra fysiska och digitala läromedel. I Bliss (2013) studie pekas aktualitet ut som en viktig del för att ett digitalt läromedel kan anses hålla hög kvalitet. Möjligheterna att hålla ett digitalt läromedel aktuellt och uppdaterat bör rimligtvis vara enklare än att hålla fysiska läroböcker uppdaterade. Detta genom att det är möjligt att göra ändringar och uppdateringar i det digitala läromedlet samtidigt som eleven använder det. För

att hålla en bok uppdaterad och aktuell krävs det en ny upplaga, tryckning och distribution. Då läromedel är indelade i olika kapitel eller områden kan det troligtvis te sig olika inom läromedlen för hur aktualitet och förändringar skildras. Områden som valts ut för denna uppsats är immigration, media samt krig och konflikter. Detta då det är områden som det sker stora förändringar inom de senaste åren. Därmed bör en av de stora fördelarna med att använda digitala läromedel vara att dessa kan hållas aktuella och uppdaterade efter de händelser och den utveckling som sker i samhället. Men finns det skillnader mellan de två formerna av läromedel gällande framställan av aktualitet? Och om så finns, på vilka olika sätt kan det visa sig att svenska digitala läromedel i samhällskunskap skildrar aktualitet och samhällets förändringar annorlunda än i tryckta läroböcker?

Syftet med denna uppsats blir därmed att göra en kvalitativ jämförelse mellan tryckta läroböcker och digitala läromedel, avsedda för samhällskunskap årskurs 7-9, avseende hur dessa skildrar aktualitet och förändringar inom områdena immigration, media samt krig och konflikter.

2 Bakgrund

De digitala läromedlen som finns tillgängliga har förändrats och utvecklats under 2000-talet. I artikeln *Build optional digital textbooks for distance learners* presenterar Du Ruo och Yang Xiaotang (2013) digitala läromedels utveckling. Denna utveckling delar forskarna upp i tre generationer. Den första generationens digitala läromedel var en bok som hade digitaliserats. Någon skillnad på innehållet i det fysiska exemplaret fanns inte i förhållande till det digitala. Den andra generationen digitala lärobok var fristående i förhållande till de fysiska böckerna. Med andra ord så fanns det ingen fysisk motsvarighet till den digitala läroboken. Den tredje generationens digitala lärobok är enligt författarna en utveckling av den andra generationens digitala lärobok. Utmärkande för den tredje generationens digitala lärobok är att det finns ett utökat mått av interaktivitet och spel i den. Det vill säga att det inte enbart är en motsvarighet till en fysisk bok med text utan att de möjligheter som den digitala världen ger används i en högre utsträckning (Ruo & Xiaotang, 2013, s.268).

Gällande digitala läromedel i Sverige så skriver Kristina Danielsson och Staffan Selander (2014, s.26) att dessa ofta ligger relativt nära den tryckta versionen av läromedlet. De utrymme som det digitala alternativet ger till att utnyttja de multimodala aspekterna används sparsamt. En benämning på en sådan form av digitalt läromedel är ”bok i burk”. Ruo och Yang hade troligtvis, enligt min tolkning, benämnt dessa typer av digitala läromedel som första generationens digitala läromedel. Vidare så spekulerar Danielsson och Selander i att det inom en snar framtid troligtvis kommer utveckla fler digitala läromedel som inte är en form av en kopia på den tryckta läroboken (Danielsson & Selander, 2014.s27).

På marknaden idag finns det digitala läromedel från flera olika förlag och företag. Kvalitén på flera av dessa ifrågasätts av den brittiska läromedelsforskaren Tim Oates (2014) som anser att en försiktighet bör iakttas innan den tryckta läroboken byts ut mot digitala läromedel. Den tryckta läroboken har under en lång tid fungerat som ett väl utvecklat läromedel med hög kvalitet. Pedagogiska tekniker har utvecklat läroboken och att allt för hastigt lämna dessa läroböcker för att övergå till digitala läromedel beskrivs som naivt. Dock så medger Oates att det kan finnas fördelar med digitala läromedel men att det står i kontrast till de stora nackdelar som kan visa sig om en övergång sker överilad (Oates, 2014, s.5).

Vad som är signifikativt för ett kvalitativt digitalt läromedel kan vara svårt att peka ut. Den amerikanska forskaren TJ Bliss har i sin studie *A model of digital textbook quality from the*

perspective of college students (2013) undersökt vad amerikanska college-studenter anser vara de viktigaste aspekterna för att en digital lärobok ska anses ha en hög kvalitet. I studien, som är uppdelad i en kvalitativ del och en kvantitativ del, deltog 365 studenter. Dessa studenter fick under våren 2012 använda sig av digitala läroböcker. Efter terminens slut fick deltagarna svara på vad för attribut som ansågs vara viktiga för att en digital lärobok skulle hålla hög kvalitet (Bliss, 2013, s.20f). Utifrån studenternas svar lyfter Bliss fram sju olika områden, utan rangordning, som viktiga för att de ska anses hålla en hög kvalitet. Navigation är det första området som pekas ut och innebär att texten bör vara enkel genom exempelvis sidnummer och länkar inom texten. Dessutom bör det vara enkelt att lokalisera vissa delar eller ord. Att möjliggöra en sådan lokalisering med hjälp av en sökfunktion ansågs önskvärt (Bliss, 2013, s.36).

Tillgänglighet som pekas ut som det andra området innebär att det ska finnas möjligheter att exempelvis skriva ut texten eller att få den uppläst. Det är även önskvärt att det ska gå att få tillgång till den digitala läroboken genom olika enheter och oberoende av vilken plats som man befinner sig på (Bliss, 2013, s.37).

Det tredje området som pekas ut är teknisk prestanda. Störningar som gör att det inte går att komma åt den digitala läroboken ses av studenterna som viktigt och att andra tekniska problem hålls på en miniminivå. Även att inloggning sker på ett enkelt sätt och att det går att använda olika webbläsare är något som anses som viktigt för den tekniska prestandan (Bliss, 2013, s.38).

Område fyra är relevans och delas in i tre olika faktorer. Dessa tre faktorer innefattar att den digitala läroboken är tydlig, aktuell och inte innehåller överflödigt text. I studien lyfte respondenter fram att *aktuell* och *uppdaterad* var några av de viktigaste aspekterna för att den skulle klassas som högkvalitativ. Även länkar vidare till uppdaterade internetsidor och referenser var drag som lyftes fram (Bliss, 2013, s.39f).

Interaktion är det femte området och innebär interaktion med innehållet i den digitala läroboken. Detta innefattar sådant som exempelvis kunna markera och ta anteckningar men även länkar till material utanför den digitala läroboken. Sådant material är exempelvis filmer och quiz som ger studenten en snabb feedback (Bliss, 2013, s.40).

Det sjätte området som pekas ut som en viktig faktor för kvalitet är presentationen i den digitala läroboken är presentationen. Hur innehållet i boken är organiserat och tydligt samt hur välskriven texten är framställs som indikatorer för hur väl presentationen är. Definitioner av nyckelord och begrepp ansågs som viktiga aspekter och att det fanns korta summeringar av texterna (Bliss, 2013, s.41f).

Inverkan på utbildningen är det sjunde och sista området som pekades ut av studenterna. Faktorer som ansågs som viktiga inom detta område var att den digitala läroboken hade en positiv effekt på studentens resultat, motivation och uppförande (Bliss, 2013, s.43).

Vad gäller tryckta läroböcker fanns tidigare en statlig granskning huruvida en lärobok skulle tillåtas att användas i skolan. Denna form av veto försvann 1983 men fram till 1991 fanns en statlig förhandsgranskning av läromedel vilket gjorde att staten kunde ge utlåtanden om specifika läroböcker. En intressant för denna uppsats var att från 1974 fram till 1983 var det endast böcker inom SO-ämnena som fortfarande kunde underkännas som läromedel. Idag finns ingen statlig kvalitetsgranskning. Istället är det upp till lärarna och skolorna att välja lämpliga läromedel (Skolverket, 2015).

Professor Allan C. Ornstein skriver i artikeln *The Textbook-Driven Curriculum* (1994) om vad som kännetecknar en bra lärobok. Ornstein menar att en bra lärobok är välorganiserad, det går enkelt att hitta det som eftersöks. Den bör vara sammanhängande och enhetlig. Dessutom bör den även vara relativt uppdaterad både vad gäller text och bild, vilket är det som är mest intressant för denna uppsats. Vidare så karakteriseras en bra lärobok även av att den fakta som boken innehåller är korrekt och relativt opartisk. Ornstein skriver även att det är viktigt att läroboken dessutom blivit granskad av en kunnig profession. Men även av minoritetsgrupper för att samtliga elever ska kunna identifiera sig med innehållet. Ytterligare en aspekt är att lärobokens nivå ligger i paritet med elevernas. Att använda läroboken för instruktioner kan vara bra så till vida att det görs med en tanke bakom och inte bara ses som den enda källan till kunskap. Med andra ord så bör inte läroboken vara en återspeglning av läroplanen (Ornstein, 1994).

2.1 Samhällskunskap

Skolämnet samhällskunskap har en historia som sträcker sig tillbaka till slutet av 30-talet. Det första frö till ämnet som senare skulle bli samhällskunskap var det ämne som gick under namnet medborgarkunskap. Anledningen till ämnet ansågs nödvändigt var att lära ut de plikter och rättigheter som den allmänna rösträtten förde med sig (Bronäs & Selander, 2002, s.75). I 1946 års skolkommissions betänkande föreslogs det att ämnet samhällskunskap skulle instiftas som ett eget ämne den svenska skolan. Anledningen till detta var att det ansågs att ungdomars medborgarkunskap var för låg. Tidigare hade vissa delar av ämnet inkluderats i ämnet historia, vilket nu skulle ändras. En stor del av ämnets syfte var att fostra demokratiska elever genom politisk bildning genom att eleverna får ta del av de ideologiska skillnaderna. Genom denna kunskap skulle eleven sedan kunna bilda sig en egen uppfattning i de politiska frågorna. Detta gjorde att ämnet blev en viktig del i skolans uppdrag att bilda och fostra demokratiska och sociala individer (SOU 1948:27, s.165ff).

Begreppet *föränderligt samhälle* blev en central del under 60-talet. Det stora fokus som tidigare funnits på demokrati fick ta ett steg tillbaka till förmån för de ekonomiska kunskaperna i ämnet. Ett stort ekonomiskt fokus låg på samhällsekonomi och arbetsmarknaden. Elevens kommande roll i arbetslivet fick stor uppmärksamhet i ämnet, vilket även avspeglade sig i läromedlen (Englund, 2005, s.202). Det fanns dock ett fortsatt fokus på fostran genom att eleverna skulle ta till sig *socialt värdefulla attityder*. Det bör även påpekas att kunskapsnivåerna på ämnet var relativt låga på grundskolenivå. Det var främst på gymnasiet och lärarhögskolan som de olika samhällsvetenskaperna tydliggjordes och länkades samman i ämnet (Englund, 2005, s.299).

I läroplanen från 1980 (Skolöverstyrelsen, 1980, s.46f) fick elevens möjligheter att genom egen förmåga påverka sitt eget och andras liv en större plats i målskrivningen. Även ett fortsatt fokus på medborgarfostran med en tydlig värdegrund lyftes fram i läroplanen. Tomas Englund pekar ut tre linjer för samhällskunskapen vid denna period. Dessa tre linjer är följande:

- *En samhällsbeskrivning som inte är konfliktlös och harmonisk*
- *En uppfordran till participation*
- *Understrykandet av de demokratiska värdena*

(Englund, 2005, s.301)

Gunilla Svingby skriver 1989 att det centrala i samhällskunskap är skapa demokratiska, ifrågasättande och aktiva medborgare. För att göra detta räcker det inte med enbart faktakunskaper. Begrepp, modeller och teorier anses som viktiga delar vilket gör det viktigt att eleverna lär sig att tillämpa och utveckla begrepp, modeller och teorier. Detta gör att en problembaserad undervisning som tar avstamp i elevernas erfarenheter är att föredra (Svingby mfl, 1989, s.8f).

Ämnet samhällskunskap är även idag ett tvärvetenskapligt ämne. Det utgår därmed inte från ett samhällsvetenskapligt område utan från flera. Dessa ämnen är framförallt statsvetenskap, nationalekonomi och sociologi (Långström & Virta, 2016, s.17). Även mer praktiska inslag och kunskap om samhällsprocesser och strukturer är en del av skolämnet. Ett av syftet med ämnet samhällskunskap var, och är, att fostra fungerande samhällsindivider med demokratiska ideal och aktivt medborgarskap (Långström & Virta, 2016, s.22). Som synes är samhällskunskap väldigt brett med flera olika områden. Eftersom att ämnet till stor del handlar om områden som är föränderliga så blir därmed aktualiteter och snabba samhällsförändringar viktiga delar av ämnet (Långström & Virta, 2016, s.20). Detta ställer krav på läraren att se till att eleverna får ta del av aktuella frågor och förändringar.

I kursplanen för samhällskunskap, som återfinns i grundskolans läroplan från 2011, finns det flera delar som påvisar ämnets påverkan av aktualiteter (Skolverket, 2017). Syftet med ämnet är bland annat följande:

Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utifrån personliga erfarenheter och aktuella händelser uttrycka och pröva sina ställningstaganden i möten med andra uppfattningar. Därigenom ska eleverna stimuleras att engagera sig och delta i ett öppet meningsutbyte om samhällsfrågor. (Skolverket, 2017, s.218)

Vidare så finns det även flera punkter i det centrala innehållet för årskurs 7-9 där aktualitet har en viktig plats. Några av dessa punkter är följande:

- *Immigration till Sverige förr och nu. Integration och segregation i samhället.*
- *Olika slags medier, deras uppbyggnad och innehåll, till exempel sociala medier,*
- *Aktuella samhällsfrågor, hotbilder och konflikter i Sverige och världen.*

(Skolverket, 2017, s.222f)

Att det är just de här tre punkterna som lyfts fram beror på att det är dessa som kommer att vara i fokus i uppsatsen. Dessa tre områden bedöms vara sådana som påverkas mycket av aktualitet och förändringar vilket gör att aktualiteten troligtvis kan framkomma på flera sätt. Exempelvis har det skett förändringar i svensk invandringspolitik senaste åren som påverkat immigration till Sverige, sociala medier får allt större plats i mediasamhällets och krig och konflikter i världen startas och avslutas vilket påverkar hur aktualiteter framställs.

3 Metod

Undersökningen för denna uppsats bygger på en kvalitativ metod. Detta innebär att ett stort ansvar vilar på författaren och dennes förmåga att analysera det material som uppsatsen vilar på. Det är genom tolkningen av detta material som resultatet växer fram. För denna uppsats lämpar sig den kvalitativa metod bäst då fokus ligger på vilka olika sätt aktualitet framkommer i samhällskunskaps-läromedel, såväl digitala som fysiska (Bryman, 2011, s.340f). Då det finns flera olika metoder att analysera läromedel har antologin *Textens mening och makt* av Göran Bergström och Kristina Boréus (red. 2012) varit till stor hjälp under arbetets gång. När det kommer till att analysera texter finns det flera olika former av textanalys beroende på vad som önskas undersökas i texten. I denna uppsats där läromedel analyseras med hjälp av textanalys har tre olika analysmetoder använts och presenteras nedan.

3.1 Analysverktyg

För att studera innehållet i de läroböcker och läromedel som ingår i uppsatsens urval används olika former av textanalyser. Då texternas karaktär kan skifta i såväl samma som olika läromedel anpassas val av analysmetod till den specifika text som ska analyseras. De tre formerna av textanalys som använts i denna uppsats presenteras nedan.

3.1.1 Argumentationsanalys

Flera av texterna som denna uppsats ska analysera kommer analyseras genom en argumentationsanalys. Dessa texter är faktatexter från läromedel som består av ett påstående och argument som främst stödjer påståendet. Denna form av textanalys har flera olika syften. Det deskriptiva syftet är det som står i fokus i denna uppsats vilket innebär att argumentationen i texten rekonstrueras. En argumentation anses inte vara något fristående utan ett inslag i text vilket gör att det inte enbart är argument för två olika sidor. Lokalisering av argumentationen är en vital del av analysen (Bergström & Boréus, 2012b, s.92f). Två olika former av argumentation lyfts fram av Bergström och Boréus, pro et contra- (för och emot) analysen och Toulmin-modellen (Bergström & Boréus, 2012b, s.106ff). I denna uppsats används Toulmin-modellen för att analysera de flesta texter. Denna modell bygger på att det i texterna finns påståenden som det argumenteras för. För att backa upp dessa påståenden finns argument som stärker påståendet. Dessa påståenden och argument finns explicit i texten. Mer implicit finns det även premisser som binder samman påstående och argument. Det vill säga det som kan intolkas i kedjan mellan påstående och argument. Nedan återfinns ett exempel på hur en sådan kedja kan se ut med påstående, argument och premiss. Karaktären av dessa

påståenden kan vara på flera olika sätt så som normativ, preskriptiv eller faktuell. Eftersom det är läromedel och böcker som står i fokus är det troligt att de flesta teser är av faktuell karaktär och därmed ickevärderande (Bergström & Boréus, 2012b, s.94-95).

Påståenden	Argument	Premiss
- Tidningar har sajter på internet	- Tidningar har sidor på internet för att locka läsare - Tidningar på internet är populärt - Exempelvis finns aftenbladet.se	-Tidningen på internet skiljer sig från den tryckta. - Läsare på nätet är viktiga. - Nästan alla tidningar har sidor på internet. - En välbesökt sajt kan ge goda ekonomiska intäkter.

Figur.1 Exempel på argumentationskedja

Utformandet av den visuella framställan av analysen är hämtad från Lars Sandins avhandling *Det beslöjade rummet* (2015, s.74). Toulminskemat har använts för att fördjupa sig i texterna och upptäcka påståenden, argument och premisserna. Detta för att på ett strukturellt och systematiskt sätt kunna analysera texterna. Att samtliga tre kategorier är av intresse är på grund av att samtliga tre kan påvisa former av aktualitet i de olika läromedlen.

3.1.2 Narrativanalys

I läroböcker och läromedel är det inte ovanligt att fakta exemplifieras genom berättelser som konkretiserar innehållet. För att analysera dessa är narrativanalys ett lämpligt verktyg. Exakt vad begreppet narrativ betyder finns det ingen gemen uppfattning om. Begreppet kan ses som luddigt och olika forskare använder sig av olika definitioner. En vanlig grundläggande betydelse är att en narrativ är en form av berättelser om olika händelser som har ett samband. Just på grund av att begreppet kan vara mångtydigt är det av stor vikt att tydliggöra vilken definition som används för att undvika förvirring (Robertson, 2012, s.228f). Den amerikanska forskaren Seymour Chatman definition av narrativ används i denna uppsats. Enligt definitionen består ett narrativ av två olika delar, en historia och en diskurs. Historien är narrativets ”vad” och omfattar innehållet och vad som händer. Diskursen är narrativets ”hur” och är en form av utvärdering vad handlingarna fick för betydelse. En annan viktig del i diskursen är att den knyter an till hur innehållet i texten förmedlas och vad dess påverkan på historien är (Robertson, 2012, s.230f). I läroboken *Utkik* (Friborg et al., 2014, s.233) har ett narrativ om en somalisk pojke analyserats genom att komma åt vad innehållet i narrativet innebär. Vad finns det för referenspunkter som går att koppla till aktualitet samt Hur då handlingarna som framkommer i narrativet har analyserats.

Det finns flera olika tillvägagångssätt för att analysera narrativ. I denna uppsats kommer det kategoriskt-innehållsliga sättet vara den form av tillvägagångssätt som främst använd vid analys av narrativ. Analysen sker genom att kategorier väljs ut och sedan relateras relevanta delar av texten till en viss kategori. I denna uppsats utgör kategorin sådant som kan framställa aktualitet på olika sätt. Den enskilda delens betydelse i narrativet spelar mindre roll då det är det som ryms inom de bestämda kategorierna som är relevant (Robinson, 2012, s.236).

3.1.3 Visuell textanalys

I läroböcker och andra former av pedagogiska texter är bilder och andra interaktioner som kompletterar texten ett vanligt inslag. För att analysera dessa används ex visuell textanalys. Det är en form av multimodal textanalys där begreppet betydelsepotential har en central plats. Betydelsepotential innebär att en text eller bild kan uppfattas på flera olika sätt. Flera olika potentiella betydelser går att finna i en text. Läsare kan därför tolka och uppfatta olika potentiella betydelser och även bortse från sådant som en annan läsare hade uppfattat. Det blir därmed svårt att göra någon generalisering eller absolut förklaring av då tolkandet är en potential betydelse och inte en absolut (Björkvall, 2012, s.312f). Denna form av analys kommer i denna uppsats framförallt användas på bilder och illustrationer.

3.2 Urval

Urvalet i denna uppsats kan delas upp i två delar. Ett urval av läromedel samt ett urval av områden som analyseras och jämförs. De områden som analyseras och jämförs är hämtade från kursplanens centrala innehåll (Skolverket, 2017). Dessa områden är Immigration till Sverige, medier samt aktuella krig och konflikter. Anledningen till att just dessa områden valts ut är att det är områden där det skett förändringar under de senaste åren och att aktualiteten därmed kan framhävas på ett tydligt sätt. Svensk invandringspolitik förändrades drastiskt efter den stora invandring som skedde till Sverige under framförallt 2015. Medier är ett område som är i ständig utveckling och i dagens IT-samhälle blir detta väldigt tydligt, framförallt vad gäller sociala medier och nya sätt att konsumera medier. Aktuella krig och konflikter är något som kan förändras drastiskt då krig både kan påbörjas och avslutas med kort varsel. Ofta så har dessa krig och konflikter en påverkan på vårt samhälle, exempelvis genom att flyktingar söker sig till Sverige.

Urvalet av läromedel till denna uppsats består av fyra läromedel som valts ut genom ett målinriktat urval (Bryman, 2011, s.392). Detta då de läromedel som ingår som urvalet skulle

leva upp till två principer för att betraktas som relevant. Den första var att läromedlet verkligen används i skolor. Den andra principen gällde de fysiska böckerna och det var att det skulle vara den senaste upplagan av titeln. För att -säkerställa att de utvalda läromedlen verkligen användes i undervisningen frågade jag medlemmarna i Facebook-gruppen "SO/SH-lärare" vilka läromedel som användes i deras undervisning. De två tryckta böckerna och de två digitala läromedlen som nämnades mest frekvent fick utgöra urvalet för denna uppsats, titlarna presenteras här nedan. Att antalet läromedel som valdes ut var fyra beror på framför allt på de ramar som omgärdar uppsatsen. Det var dessutom önskvärt att inte bara ett läromedel fick representera en av de två olika kategorierna vilket gjorde att två läromedel i vardera kategori valdes ut. I de digitala läromedlen finns det länkar vidare till tidningsartiklar och andra informativa sidor. Detta är något som inte inkluderats i studien då det bedömts ligga utanför läromedlet. Då tidningsartiklar eller filmklipp från utomstående källa varit infällda i läromedlet har det inkluderats och analyserats som en del i läromedlet.

3.2.1 Utkik – Samhällskunskap 7-9

Utkik – Samhällskunskap 7-9 är en fysisk lärobok som är skriven av Christina Friborg, Henrik Isacson, Monika Linder och Anna Holmin-Nilsson. Läroboken är utgiven 2014 av Gleerups utbildning AB. Boken består av fem så kallade block vilket innefattar 10 kapitel och avser att täcka hela kursplanen för samhällskunskap i årskurs 7-9. De fem blocken delar de rubriker som finns i det centrala innehållet för ämnet i kursplanen (Skolverket, 2017) och avser att spegla dess innehåll.

De kapitel som valts ut som underlag för denna uppsats är "Sveriges befolkning och Välfärd", "Medier" samt "Fred och konflikt". Dessa tre kapitel består till huvudsak av faktatexter, men inleds med ett narrativ som berättar någon form av historia. Dessutom finns det fördjupnings- och metoduppgifter i samtliga kapitel vars karaktär varierar men som fungerar som komplement till faktatexten. Bilder och tabeller är sådant som ofta kopplas ihop med texterna i boken.

3.2.2 Samhälle – Ämnesboken

Den andra fysiska läroboken i urvalet är *Samhälle – Ämnesboken*. Boken är utgiven av Liber 2012 och är skriven av Ulla M. Andersson, Per Ewert och Uriel Hedengren. Upplägget i boken är att den är indelad i tre olika delar, en för årskurs sju, en för årskurs åtta och en för årskurs nio. I respektive del finns det sedan fem till sex kapitel vars innehåll återspeglas från läroplanen.

Tre kapitel från boken har varit en del av urvalet. Dessa tre kapitel är ”Folk i Sverige”, ”Massmedier” och ”Krig och fred”. Det största delen av texten i läroboken består av faktatexter. Även andra former av texter går att finna, exempelvis narrativ. Vidare så är det vanligt att bilder och faktarutor ackompanjerar texterna.

3.2.3 Digilär

Digilär (2017) är ett digitalt läromedel som startades 2011. På Digilärs plattform finns digitala läromedel till flertalet olika ämnen och årskurser. Till denna uppsats har enbart det läromedel som återfinns under rubriken ”Samhällskunskap – Årskurs 7-9” använts. Vilka det är som författat texterna framgår inte tydligt. *Digilär* presenterar sex författare som skriver inom områdena samhällsvetenskap och humaniora för årskurs 7-9. Vilka som har skrivit texter för vilket ämne framgår inte.

I läromedlet delas ämnet in i fem olika arbetsområden som har samma rubriker som återfinns i det centrala innehållet i kursplanen (Skolverket, 2017). Inom varje arbetsområde finns det en till fyra introduktioner med både text och kortare faktafilmer som varar i cirka 4 minuter. Även dessa multimodaliteter inkluderas i uppsatsens undersökning. Vidare så återfinns även olika kapitel inom arbetsområdena som även de består av text men ofta även kortare faktafilmer. De kapitel och introduktioner som använts i uppsatsen är följande: ”Invandring”, ”Sverige – ett invandrarland”, ”Massmedier”, ”Tidningarna”, ”Televisionen”, ”IT”, ”Levande demokrati” samt relevanta texter under rubriken ”Månadens tema”. Det erbjuds två olika typer av texter på *Digilär*, lättläst och standardtext. I denna uppsats är det enbart standardtexten som legat till grund för studien.

Under skrivandet av uppsatsen blev *Digilär* uppköpt av förlaget Natur och Kultur vilket är dess nuvarande ägare.

3.2.4 Clio Online

Clio Online (2017) är ett digitalt läromedel från Bonnier Education och vänder sig till årskurs 4-6 samt årskurs 7-9. I denna uppsats är det enbart den delen av läromedlet som vänder sig till samhällskunskap för årskurs 7-9 som varit relevant. Även detta läromedel gör en områdesindelning med de fem kategorier som återfinns i det centrala innehållet i läroplanen (Skolverket, 2017). Det finns dock ett till område under rubriken ”Tema” som framförallt

avhandlar kvalitativa & kvantitativa metoder. Områdena är sedan uppdelade i två till nio avsnitt som i sin tur är indelade i olika delområden med en introduktion. De avsnitt som använts som material i denna uppsats är "Svensk immigration", "Hotbilder och konflikter", samt "Media och källkritik". Det finns även färdigplanerade arbetsområden att ta del av. Dessutom finns det aktiviteter som kopplas samman med olika arbetsområden.

Läromedlet är multimodalt och består av text, bilder och filmklipp. Texten finns i två versioner, "lätt" och "svår". Det alternativ som kallas "svår" är grundinställningen och är därför den som studeras i uppsatsen. Såväl bilder som filmklipp har inkluderats i uppsatsen för att täcka alla multimodaliteter i läromedlet. *Clio Online* (2017) lanserades i Sverige under 2016 och är således ett relativt nytt läromedel. 55 författare listas som delaktiga i samhällskunskap för årskurs 7-9. I varje text skrivs det ut vem som har skrivit texten samt när den senast är uppdaterad.

3.3 Validitet och reliabilitet

Validiteten i en studie avgörs genom att studien undersöker det som den ämnar undersöka. Det är viktigt för validiteten att den frågeställning som ska besvaras går att besvara med vald metod. I denna uppsats vilar en stor vikt på val av analysmetod för att avgöra validiteten. Om analysmetoden är bristfällig blir det svårt att få fram ett svar på frågeställning. I denna uppsats finns en god validitet som blir tydligast i resultatet och slutdiskussionen då frågeställningen besvaras (Bergström & Boréus, 2012a, s.41f)

Att göra ett lämpligt metodval är inte en garant för en väl genomförd studie. Det behövs även en noggrannhet och konsekvens när analysverktyget används, det vill säga reliabilitet. I en uppsats likt denna där textanalysen är central är det viktigt att texten läses noggrant. Även att de tolkningar som görs av texterna är rimliga är en viktig del för reliabiliteten. För att underlätta en bedömning av reliabiliteten återges många citat som analyserats i resultatet vilket ger studien transparens, vilket har gjorts i denna uppsats. En del av reliabiliteten är intersubjektiviteten vilket innebär att samma material kan användas för att få fram samma resultat. Det vill säga att olika personer kommer fram till samma slutsats. Detta är något som kan ses som problematiskt i sammanhang där texter och bilder tolkas. Därmed blir det svårt att uppfylla en full intersubjektivitet när tolkning står i centrum. Istället är det viktigt att arbetet genomsyras av en öppenhet och att det går att följa de tolkningar som görs i texten. Vid jämförelser, likt det som sker i denna uppsats, är detta av stor vikt för att kunna göra

likartade bedömningar på olika texter för att dessa ska kunna jämföras på ett relevant sätt. (Bergström & Boréus, 2012a, s42f). I resultatet framgår det kontinuerligt vilken form av textanalys som använts till den specifika texten. Detta för att läsaren ska mötas av en öppenhet och transparens för hur och på vilket sätt texten har bearbetats på och själv kunna granska uppsatsens reliabilitet.

Då detta är en kvalitativ uppsats är generalisering av resultatet inget som det görs anspråk på. Istället för generalisering kan studiens extrapolering diskuteras. Det vill säga huruvida resultatet av studien kan appliceras på liknande, men inte identiskt material (Patton, 2015 s.712). Det som resultatet av denna studie visar kan påvisa att det kan finnas vissa skillnader mellan de två olika formerna av läromedel. Men med denna uppsats som grund går det inte att göra någon vidare generalisering för skillnader för hur aktualitet framställs i digitala läromedel i förhållande till tryckta läroböcker.

4 Resultat

I denna del presenteras uppsatsens resultat. Resultatet delas in i tre rubriker där avsikten är att lyfta fram och jämföra hur innehållets aktualitet framställs. Detta inkluderar således texter, bilder, filmer, tabeller och eventuellt övrigt innehåll som exempelvis uppgifter och övningar som presenteras i läromedlet. De tre rubrikerna som kommer avhandlas är ”Immigration förr och nu”, ”Medier” samt ”Aktuella krig och konflikter”. Under varje rubrik kommer det att redovisas för hur aktualitet framställs inom respektive avsnitt för att sedan tydliggöra jämförelsen under konklusionen inom respektive rubrik.

4.1 Immigration förr och nu

Under denna rubrik kommer fokus att ligga på hur de olika läromedlen framställer aktualitet inom området immigration förr och nu. Då det är aktualitet som står i fokus kommer det till största delen fokuseras på nutid. Samtliga läromedel har avgränsade områden eller kapitel för immigration. Innehållet har till största del analyserats med argumentationsanalys, men även narrativ analys och visuell analys har varit förekommande.

I den tryckta läroboken *Samhälle* av Ulla M. Andersson, Per Ewert och Uriel Hedengren presenteras hur Sveriges in- och utvandring förändrats historiskt. Idag framställs Sverige som ett invandrarland genom följande två påståenden:

” Befolkningen ökade från 7 miljoner 1950 till 9,3 miljoner 2010. Till största delen beror befolkningsökningen på invandringen. Drygt 100 000 personer med 168 olika medborgarskap invandrade till Sverige år 2009. 80 procent av dem var under 40 år. De flesta invandrade var faktiskt svenskar som återvänt till Sverige efter att ha bott utomlands. Den näst största gruppen bestod av irakier.”

(Andersson, Ewert & Hedengren, 2012, s.10)

Genom en argumentationsanalys kan det konstateras att det framförallt är två argument som stödjer påståendet om Sverige som ett invandringsland. Dels genom den fakta som ges att 100 000 invandrade till Sverige 2009. Men även att de största grupperna av invandrare var återvändande svenskar följt av irakier. Det som blir mest intressant för denna studie är just att irakier lyfts fram som den största icke-svenska invandrargruppen.

I den andra tryckte läroboken, *Utkik* (Friborg, et al., 2014), som ingår i urvalet presenteras dagens invandring till Sverige på ett liknande sätt.

”Under 1990-talet kom många flyktingar till Sverige från Balkanområdet, då de flydde från det krigsdrabbade, forna Jugoslavien. Under 2000-talet har många kommit hit från andra krigshärjade länder som Irak, Somalia, Afghanistan och Syrien.” (Friberg, et al. 2014, s.16)

Även framställs Sverige som ett invandrarland med argument som påvisar varifrån flyktingar som sökt sig till Sverige från 1990-talet och framåt kommer ifrån. Mest intressant i detta fall är de länder som nämns som flyktingarnas tidigare hemvist under 2000-talet, det vill säga Irak, Somalia, Afghanistan och Syrien. Det som tydligt kan visa på aktualitet i detta fallet är att Syrien lyfts fram som ett exempel då det varit det land som flest flyktingar flytt ifrån till Sverige sedan 2012 (Statistiska centralbyrån, 2016).

På *Digilär* (2017) återfinns det en bildserie om invandring som är tänkt att fungera som en introduktion till ämnet. Störst fokus ligger på vad för olika sorters invandring som finns och invandringens historia i Sverige. Historien presenteras kronologiskt och en tes är att flyktinginvandringen i Sverige ökat från 1970-talet och framåt.

” Från 1970-talet har flyktinginvandringen ökat kraftigt. Sverige har tagit emot flyktingar från hela världen även om det finns några områden som dominerar lite mer. På 1970-talet kom många chilener till Sverige; på 1980-talet iranier, libaneser, etiopier och eritreaner; på 1990-talet bosnier, albaner, kroater. På senare år är några av de stora flyktingländerna Irak och Somalia.” (Digilär, 171017)

Likt de två läroböckerna framställs Sverige i *Digilär* som ett invandrarland där invandringen har skett under de senaste årtiondena. I sista meningen i stycket, som analyserats med argumentationsanalys, går det att läsa att Irak och Somalia är två av vanligaste länderna som flyktingarna flyr ifrån, vilket är intressant för denna uppsats. Att dessa två länder nämns visar på en aktualitet men även en avsaknad av aktualitet då Syrien som ett av de stora flyktingländerna.

När det handlar om dagens invandring till Sverige inkluderar *Clio Online* (2017) de omläggningar som skedde i svensk invandringspolitik under 2015. Förändringen och dagens invandring beskrivs genom argumenten nedan:

”I dag flyr många till Sverige men de flesta flyttar hit av andra skäl, för att studera, arbeta eller bilda familj. Jämfört med andra europeiska länder tar Sverige emot många invandrare i förhållande till sin storlek. År 2015 ökade antalet flyktingar som sökte sig till Sverige drastiskt. Därför införde *regeringen* speciella gränskontroller. *Syftet* med gränskontrollerna är att minska antalet personer som tar sin tillflykt till Sverige.” (Clio Online, 171019)

Som citat ovan visar framställs Sverige som ett invandrarland genom att Sverige tagit emot många flyktingar, men även av andra skäl. Aktualitet framställs tydligt i texten då de införda gränskontrollerna blir en del av argumentationen med syftet att minska antalet flyktingar som söker sig till Sverige. Således visar sig aktualiteten tydligt i texten på ett sätt som skiljer sig från övriga läromedel.

I dessa olika texter om invandringen till Sverige går det att finna båda skillnader och likheter. Samtliga behandlar invandringen till Sverige i ett historiskt perspektiv. Det som framförallt skiljer de olika texterna från varandra är hur aktualiteten kommer till uttryck. *Digilär* (2017) och *Samhälle* (Andersson et al., 2012) lyfter fram Irakier som ett av de vanligaste ursprungsländerna för flyktingar vilket kan tolkas som ett uttryck för avsaknad av aktualitet. I *Utkik* (Friborg, et al., 2014) pekas även Syrien ut som ett av de vanligaste länderna som flyktingar kommer ifrån. Just att Syrien tas upp som exempel är intressant då det har varit det vanligaste ursprunget för flyktingar som kommit till Sverige sedan 2012 (Statistiska Centralbyrån, 2016). Det går med andra ord att säga att aktualiteten framgår tydligare i *Utkik* genom att boken lyfter fram Syrien som det vanligaste landet flyktingar flyr ifrån.

Clio Online (2017) utmärker sig när det kommer till att lyfta fram de förändringar som skedde i den svenska invandringspolitiken under 2015. Det är endast detta läromedel som lyfter fram att gränskontroller mot Danmark infördes och att detta skulle minska invandringen till Sverige. *Clio Online* påvisar således aktualitet i läromedlet genom att lyfta fram den omsvängning som gjorts i den svenska invandringspolitiken de senaste åren.

Vidare så lyfts dessa gränskontroller fram även på ett visuellt sätt i *Clio Online* (2017). Under rubriken *Från emigration till immigration* presenteras migrationens historia i Sverige. Texten är daterad till 14 juli 2017. Genom en visuell textanalys visar det sig att det första som möter ens öga är en bild på den dåvarande infrastrukturministern Anna Johansson. På bilden passerar Johansson de ID-kontroller som uppförts på Kastrup flygplats för att minska antalet

flyktingar som anländer till Sverige. Bilden presenteras tillsammans med en bildtext som kortfattat förklarar vad bilden föreställer samt att kontrollerna infördes i början av 2016. Det kan därmed konstateras att den aktualitet som den nya invandringspolitiken och gränskontrollerna framhäver visar sig såväl i text som i bild.

Som det konstaterades i texten ovan så är det en bild som på ett aktuellt sätt kan visa Sveriges invandringspolitik. Det som gör att bilden brister något i sin aktualitet är att Anna Johansson inte längre är Sveriges infrastrukturminister. Johansson avgick som infrastrukturminister i juli 2017. Ur ett historiskt perspektiv är det rimligt med Johansson på bilden då hon var minister när dessa gränskontroller upprättades men att det brister något i aktualitet om bilden avses avspegla dagens gränskontroller.

Digilär (2017) har med två texter med tillhörande bilder under avdelningen ”månadens tema” som behandlar de ökade antalet flyktingar i Sverige och Europa från 2014-2015 och som analyserats med hjälp av argumentationsanalys samt visuell textanalys. Den första texten publicerades i maj 2015 har rubriken ”*Människor dör på väg över medelhavet*”. I texten får vi veta att de flesta åker med gummibåtar över medelhavet från norra Afrika. Ungefär 50% av de som flyr är från Syrien eller Eritrea. I det andra månadstemat från september 2015 är rubriken ”*Flyktingkatastrofen*”. Texten framhåller bland annat att Sverige och Tyskland har tagit emot ett stort antal flyktingar. Detta framhålls genom följande argumentation som legat till grund för analysen:

”Sverige tar emot 15 gånger fler flyktingar per invånare än Storbritannien som har en befolkning på cirka 64 miljoner. Tyskland är det land som tar emot flest flyktingar i Europa, totalt 40 procent av alla som söker asyl i Europa. Bara i år förväntas 800 000 flyktingar till Tyskland.” (Digilär, 171017)

Dessa artiklar är i nuläget över två år gamla och en stor del av Europas flyktingpolitik har lagts om sedan dess. Däremot så är detta en händelse eller kris som till stor del påverkar Europa även idag vilket gör att dessa teman fortfarande kan ses som aktuella. I samband med temat publiceras även en bild på en pojke som står vid ett stängsel med taggtråd. På andra sidan stängslet står två poliser som bevakar stängslet. Texten under bilden berättar att gränsen mellan Ungern och Serbien har stängts (Digilär, 2017). Detta är ett stängsel som byggdes under flyktingkatastrofen under 2015. Bilden förmedlar på ett tydligt sätt att delar av Europa försöker stänga sina gränser för flyktingar. Eftersom detta är något som sker fortfarande och

att stängsel vittnar om ett mer stängt Europa än tidigare är detta ett exempel för hur aktualitet framställs i denna del av läromedlet.

Samhälle (Andersson et al., 2012) innehåller även ett narrativ, som analyseras genom en narrativ analys, om en ung tjej vars familj invandrar till Sverige. I Texten följer man en del av hennes skolgång från introduktionsskola till gymnasiet. I texten finns det tre tydliga delar som på olika sätt går att koppla till aktualitet. Textens inledande stycke ger oss en tydlig tidsmässig utgångspunkt på följande sätt:

”En kall marsdag 2005 gick Tochi Chidi, mamma Halima och fyra yngre syskon ner för flygplanstrappan på Landvetters flygplats utanför Göteborg.”
(Andersson, et al., 2012. s.21)

Vidare så fortsätter texten med att Tochi Chidi får stipendium i både sjuan och åttan samt Bergsjöskolans nobelpris i december 2008. I slutet av texten presenteras vad Tochi Chidi gör när texten skrevs.

”Nu går hon på naturprogrammet på en gymnasieskola i centrala Göteborg.”
(Andersson et al. 2012, s.21)

Återigen blir det svårt att göra en exakt tidsangivelse då texten skrivs i presens. Men med hjälp av övrig information i texten, så som att hon fick Bergsjöskolans nobelpris i december 2008 när hon gick i åttan, ”idag” i detta fall innebär 2012. Samma år som boken gavs ut. Texten är med andra ord fem år gammal. Det som däremot är intressant är huruvida historien som berättas i texten fortfarande kan ses som aktuell idag. Det vill säga att denna berättelse utspela sig idag, strax över 10 år senare. Då det kan tolkas som att familjen kommer till Sverige som anhöriginvandrare kan tolkningen göras att berättelsen kan utgöra en del i hur aktualiteten framställs i boken.

I två av läromedlena, böckerna *Samhälle* (Andersson et al., 2012) och *Utkik* (Friborg, et al., 2014), belyses ensamkommande flyktingbarn. I *Samhälle* sker detta genom en faktaruta som lyfter fram att migrationsverket lägger ner ett stort jobb på ensamkommande flyktingbarn. Dessutom får vi veta följande:

”820 barn och ungdomar under 18 år sökte asyl i Sverige under 2006.”
(Andersson et al., 2012, s.23)

I *Utkik* är det större (Friborg, et al., 2014) fokus på antalet ensamkommande flyktingbarn och varifrån de kom. Dels så finns det ett diagram som visar antalet ensamkommande flyktingbarn från 2004-2012. Och dels får vi en viss fördjupning i texten då följande finns att läsa:

” [1] År 2012 kom det ungefär 3500 barn utan föräldrar. [2] De flesta var från Afghanistan, Somalia och Marocko. [3] Omkring en tredjedel av alla barn som har sökt asyl i Sverige de senaste åren har kommit hit utan föräldrar.” (Friborg et al., 2014, s.18)

Det framgår tydligt att siffrorna som *Utkik* (Friborg, et al., 2014) lyfter fram är betydligt färskare än de från 2006 som *Samhälle* (Andersson et al., 2012) hänvisar till. Rent tidsmässigt är således *Utkik* mer aktuell men det som de båda läroböckerna inte lyfter fram är den ökning som skedde under 2015 följt av minskningen 2016. Därmed är en möjlig slutsats att dra att båda läroböckerna har en avsaknad av aktualitet då ensamkommande flyktingbarn lyfts fram vilket visar sig genom att stora förändringar i antalet ensamkommande flyktingbarn som skett sedan siffrorna som presenteras.

4.1.1 Konklusion

Av det som framkommit kan det konstateras att när det handlar om immigration till Sverige är att det till viss del finns skillnader mellan digitala läromedel och tryckta böcker men även inom respektive kategori. I *Clio Online* (2017) blir aktualiteteten tydlig i både text och bild då omläggningen av invandringspolitiken får en relativt stor plats. Detta är något som påverkar vårt samhälle idag vilket gör dess aktualitet betydande. En intressant aspekt är att *Digilär* (2017) inte lyfter fram Syrien som ett av de länder som invandringen mest skett ifrån i den text som täcker olika områden. Istället finns denna fakta under kategorin ”månadens tema”. Således skiljer sig framställen av aktualiteter inom läromedlet vilket kan ses som anmärkningsvärt. Syrien nämns exempelvis som ett av de länder som Sverige tagit emot flest flyktingar ifrån de senaste åren i *Utkik* (Friborg, et al., 2014), vilket visar ett sätt som aktualiteten framkommer i boken. Den andra läroboken, *Samhälle* (Andersson et al., 2012), visar på en viss avsaknad av aktualitet då det stora antalet flyktingar som kommit till Sverige de senaste åren inte nämns i boken samtidigt som statistiken i vissa fall är gammal och inte längre aktuell. Exempelvis så är statistiken för hur många ensamkommande flyktingbarn som kommit till Sverige från 2006 vilket får ses som inaktuellt idag då stora förändringar skett.

4.2 Medier

Under denna rubrik kommer de läromedlens sätt att framställa aktualitet inom området medier att analyseras. Inom rubrikens område kan det göras en uppdelning mellan två kategorier, sociala medier samt tv och tidningar. Innehållet har analyserats med hjälp av argumentationsanalys för den löpande texten och visuell analys för inslagen med bilder i olika former i läromedlen. Anmärkningsvärt är att *Clio Online* (2017) saknar ett tydligt avgränsat område vad gäller medier vilket de övriga läromedlen har.

I den tryckta läroboken *Samhälle* (Andersson et al., 2012) lyfter författarna bland annat fram sociala medier. Om sociala medier och om möjligheterna till påverkan genom dessa går följande att läsa i boken, som sedan vars argument analyserats:

”Nu har det blivit väsentligt lättare att föra fram sina åsikter. Det beror till stor del på de mötesplatser som finns på internet, allt från bloggar till Twitter och YouTube. Enbart Facebook har ungefär 500 miljoner aktiva användare.”
(Andersson, et al., 2012, s.226)

Den första meningen kan ses som ett påstående där de två efterföljande meningarna utgör argument. Det som framförallt blir intressant i argumenten ur ett aktualitets perspektiv är de sociala medier som namnges. Genom att det är dessa sociala medier som nämns i texten kan det tolkas som att detta är de mest populära bland ungdomarna. Ungdomars intresse för Facebook har dock sjunkit från 2013 då 74% av åldersgruppen 14-16 använde Facebook dagligen till 35% 2016. Istället har ungdomars intresse för exempelvis Snapchat och Instagram ökat (Internetstiftelsen i Sverige, 2016, s.48f). Därmed skulle det idag vara mer aktuellt att lyfta fram dessa sociala medier. Gällande Facebooks användarantal som lyfts fram i boken får därför ses som inaktuellt. Den aktuella siffran för aktiva användare 2017 är 2.07 miljarder. En stor skillnad med andra ord.

I *Utkik* (Friborg, et al., 2014) presenteras sociala medier på ett liknande sätt. I början av kapitlet som handlar om medier framhävs sociala medier i ett tidigt skede om vad medier kan användas till med följande argumentation.

”Många människor skulle nog säga att de i första hand vill på underhållna. Information, nyheter och att umgås med vänner på sociala medier som Facebook och Instagram är förstås viktigt...” (Friborg, et al., 2014, s.53)

Som synes lyfts Facebook återigen fram som exempel. Men även Instagram har fått en plats i texten vilken kan anses som ett uttryck för textens aktualitet då Instagram är ett av de mest populära sociala medier hos ungdomar idag (Internetstiftelsen i Sverige, 2017). Vidare menar författarna även att sociala medier är ett sätt att påverka och som ett ställe där det går att föra diskussioner om samhällsfrågor. I en fördjupning och metodsövning som finns i *Utkik* (Friborg, et al., 2014) presenteras det att sociala medier är den vanligaste aktiviteten på internet hos ungdomar i högstadieåldern. I samband med texten visas även loggorna för Twitter, Facebook och Instagram vilket på ett tydligt sätt visar hur aktualiteten framställs.

Även *digilär* har ett stort fokus på Facebook när det kommer till sociala medier. Exempelvis så framkommer det genom följande stycke:

” Idag talas det mycket om olika sociala medier på Internet. I första hand tänker man då på Facebook.” (Digilär, 171103).

Vidare så presenteras det statistik som argument för att backa upp detta påstående. Detta sker genom att belysa statistik som talar för detta påstående:

”Idag har Facebook 750 miljoner användare. Av dem finns 4 miljoner i Sverige. Under år 2009 och 2010 har antalet användare i Sverige ökat med närmare 2 miljoner människor. Det finns i dagens Sverige ytterst få unga människor mellan 13-30 år som inte är medlemmar av Facebook.” (Digilär. 171103)

Texten har analyserats med argumentationsanalys och visar att statistiken som texten vilar på inte är aktuell vad gäller användning av Facebook idag. Det som påpekades tidigare vad gäller att användarantalet på Facebook idag överstiger två miljarder är relevant även här. Vidare så framstår det som att Facebook är väldigt populärt bland dagens ungdomar. Gruppen högstadieungdomar som använder Facebook dagligen har mer än halverats mellan 2013-2016 (Internetstiftelsen i Sverige, 2016, s.48). Det blir med andra ord tydligt att de förändringar som skett har gjort att texten kan upplevas ha en avsaknad av aktualitet.

Under rubriken ”De nya medierna” framhäver *Clio Online* (2017) sociala medier. Detta skiljer sig något från övriga läromedel:

”Sociala medier är nätverk där användarna kan dela innehåll, till exempel bilder och texter, med varandra. I de traditionella medierna skapas innehåll av ett fåtal

personer på en redaktion och sänds sedan ut till många mottagare. I de sociala medierna kan alla vara både sändare och mottagare.” (Clio Online, 171103)

Det som sticker ut i argumentationen är att inga sociala medier nämns vid namn i texten. Istället ligger fokus på vad grunderna för sociala medier är och jämför med traditionella medier. Därmed så kan texten ses som aktuell så till vida att sociala medier inte ändras från grunden. I en liten faktaruta i närheten av textstycket ges exempel på sociala medier. Detta sker genom en punktlista med enbart namn på olika sociala medier. Precis som övriga läromedel är Facebook ett exempel. Det som blir intressant för denna studien är att de sociala medier som är populärast för läromedlets målgrupp lyfts fram som exempel, Snapchat och Instagram vilket framhäver aktualitetens framställan (Internetstiftelsen i Sverige s.49, 2016).

När det kommer till mer traditionella medier lägger *Samhälle* (Andersson et al., 2012) en stor vikt vid att presentera olika former av tidningar och skillnader mellan public service-kanaler och reklamkanaler i radio och tv. Gällande tidningar så läggs störst fokus på morgon och kvällstidningar. Under de två rubrikerna som avhandlar morgontidningar och kvällstidningar är det de tryckta tidningarna som avses. Detta kan utläsas i de två citaten nertill:

”Morgontidningar kan vi köpa i affärer, men det vanligaste är att vi *prenumererar*” (Andersson, et al., 2012, s.208)

”Kvällstidningar kan man inte prenumerera på, utan de får man köpa i kiosker och affärer.” (Andersson, et al., 2012, s.209)

Tidningarnas sajter på internet avhandlas istället under rubriken ”Veckotidningar och sajter”. Där konstateras följande:

”Dagstidningarnas sajter på internet har blivit väldigt populära – till exempel www.aftonbladet.se – och lockar till sig hundratusentals besökare varje dag” (Andersson, et al., 2012, 208)

Intressant i detta fallet är formuleringen att sajterna har blivit väldigt populära. Genom att analysera argumenten går det att tolka det som att det är en ny företeelse med tidningssajter på internet, vilket kan ses som missvisande. Sajten som ges som exempel i texten [aftonbladet.se](http://www.aftonbladet.se) har funnits på internet sedan 1994 vilket gör det svårt att tala om som någon nyhet. Det bör dock sägas att använda [aftonbladet.se](http://www.aftonbladet.se) som exempel framhäver en form av aktualitet då det är den största svenska nyhetssajten. Därmed är det en stor chans att många ungdomar även har

någon form av relation till sajten.

När det kommer till TV- och radiokanaler så presenteras hur dagens tv och radioutbud har vuxit fram från dess att det enbart fanns public service-kanaler fram till tv och radioutbud med även reklamkanaler. För att visa på den stora mångfalden av tv-kanaler finns en bild med logotyper från ett 30-tal kanaler (Andersson et al., 2012, s.212). De flesta av dessa kanaler är sådana som fortfarande är aktuella, exempelvis Kanal 5 och MTV. Med på bilden finns det även kanaler som idag inte längre finns i Sverige, exempelvis fyra Canal+ kanaler. I texten uppges det även exempel på populära privata TV- och radiokanaler (Andersson et al., 2012, s.214). De kanaler som nämns är TV3, TV4 och Kanal 5 samt Lugna Favoriter, NRJ och RIX FM. Samtliga dessa kanaler är stora än idag vilket gör att texten kan ses fortsatt aktuell. Således kan det konstateras att boken framhäver aktualitet genom de kanaler som anges men samtidigt även en avsaknad av aktualitet då flera av kanalerna inte längre finns.

Precis som i *Samhälle* (Andersson et al., 2012) gör *Utkik* (Friborg, et al., 2014) en uppdelning mellan public service och reklamfinansierad tv och radio. *Utkik* lyfter inte fram några exempel på kanaler eller bolag som inte är public service. Public Service-bolagen synliggörs både i text och bild vars argumentation och bilder analyserats.

”I Sverige finns tre public service-bolag: Sveriges Radio (SR), Sveriges Television (SVT) och Utbildningsradion (UR).” (Friborg, 2014, s.62)

Under textstycket är även en bild infogad som visar logotyperna för de olika public service-bolagen. Det som går att anmärka på gällande logotyperna är att SVT har bytt logga (2016) sedan boken trycktes. Övriga logotyper är fortfarande i bruk och framhäver aktualitet.

Gällande tidningar så görs följande beskrivning vad gäller morgon- och kvällspress vars argumentation har analyserats:

”De tre största morgontidningarna är Dagens Nyheter, Göteborgsposten och Svenska Dagbladet. De två största kvällstidningarna i Aftonbladet och Expressen. De kallas kvällstidningar eftersom de brukade komma ut på kvällen, men nu kommer de ut på morgonen precis om morgontidningarna.” (Friborg, 2014, s.63)

Storleksordningen på tidningarna som ges är aktuell än idag. Den sista meningen som pekar ut att även kvällstidningen nu kommer på morgonen är intressant. Det gör att det skapas en form av skiljelinje mellan nutid och dåtid som visar att det har skett förändringar i utgivandet av kvällspressen. Genom att framhäva detta framstår det även som att aktualiteten i texten är hög.

I samband med texten visas även en bild med sex löpsedlar, tre från lokala morgontidningar och tre från kvällspressen, hängandes på en vägg (Friborg et al., 2014, s63) som har analyserats. Med hjälp av nyheterna som presenteras går det att datera löpsedlarna till 2012. Det som däremot kan ses som mer intressant är att utformning av löpsedlarna är väldigt lik dagens utformning. Samtliga tre löpsedlar för kvällspressen är utformade på ett liknande sätt med tidningens namn högst upp, en stor rubrik med tillhörande bild samt reklam för tidningarnas olika bilagor längst ner. Med andra ord en utformning som vi är vana att se även idag och kan därmed ses som ett sätt att påvisa aktualitet.

Även *Utkik* (Friborg, et al., 2014) nöjer sig inte med att enbart lyfta fram papperstidningarna. Även texten tidningarnas sajter lyfts fram på följande sätt:

”Idag är tidningarnas nätupplagor allt viktigare och ofta behöver man prenumerera på en extratjänst för att läsa allt på sajten. Det är också ett sätt för tidningen att tjäna pengar.” (Friborg, 2014, s.63)

Precis som texten skriver så blir tidningarna allt mer beroende av nätupplagor då papperstidningen tappar läsare. Intressant att extratjänsterna lyfts fram som ett sätt att tjäna pengar på då det kan antas att nya inkomstkällor behövs när inkomster från köp av papperstidningar försvinner. Detta är något som de flesta tidningssajterna, både kvälls- och morgonpress, har anammat vilket gör att det kan ses som ett sätt att framhäva aktualitet..

På *Digilär* (2017) får tidningarnas historia ett stort utrymme. I denna historiska genomgång som börjar vid de egyptiska hieroglyfterna och sträcker sig fram till dagens mediasamhälle nämns två tidningar vid namn. Dessa två tidningar som nämns, och vars historia avhandlar under egna rubriker, är Dagens Nyheter och Aftonbladet. Det vill säga två tidningar som fortfarande är aktuella.

I en introduktionsfilm som går att se på *Digilär* (2017), och som analyserats visuellt, visas en

bild på en familj som sitter på en soffa där varje familjemedlem har en laptop framför sig. Samtidigt berättar en röst att det är enkelt att ta del av såväl stora världsnyheter på internet och nyheter som bara är relevanta för den närmsta kretsen. Bilden som visas kan utan problem karakteriseras som aktuell då det blir allt vanligare att ta del av nyheter på internet och sociala medier. Således utgör denna del av filmen ett tydligt exempel på hur aktualitet framhävs visuellt i *Digilär*.

Under rubriken för morgontidningar presenteras en tabell som visar de tio största morgontidningarna och dess upplagor 2014. Sedan dess har visserligen tidningarnas upplagor förändrats men själva placeringarna är fortfarande aktuella. Svenska tidningars vikande upplagor presenteras i ett annat diagram längre ner på sidan. Statistiken som framkommer dateras till 2010 och visar bland annat att Aftonbladet är den tidning som har den största minskningen av upplaga. Hur tidningarna har agerat för att motverka detta förklaras på följande sätt:

” Mycket har skrivits om att tidningarna borde profilera sig mera på ingående analyser av det som bara TV skildrar i korta avsnitt. Men utvecklingen har snarare gått i rakt motsatt riktning. Alla stora tidningar ges nu ut i tabloidformat och artiklarna inte minst på kultur- och debattsidor har blivit betydligt kortare.” (Digilär 171105)

Att tidningarnas utformning lyfts fram är intressant. Tabloidformatet är det format som är mest aktuellt för tidningar idag. Ett antagande kan göras att tidningarna tror att detta medför att fler vill läsa en tidning i tabloidformat. Det är även intressant att *Digilär* (2017) uppmärksammar läsaren att artiklar på kultur- och debattsidor har blivit kortare då det påvisar en utveckling som förutsätter att artiklarna på berörda sidor tidigare var längre. Genom att framhäva den utveckling framställs aktualiteten i texten då dåtid jämförs med nutid.

Gällande tidningar på internet så nöjer sig *Digilär* (2017) med att konstatera att det blivit en konkurrensfaktor och att Aftonbladet var först med att lansera tidningen online. Att lyfta fram internet som en konkurrensfaktor är relevant och påvisar aktualitet då internet är en stor del av tidningarnas utgivande idag.

Radio och TV presenteras även det i *Digilär* (2017) med stort fokus på dess historia och framväxt. I en introduktionsfilm om TV:s historia, som analyserats visuellt, börjar en kvinna

som är i bild med att ställa frågor om hur man själv föredrar att se på tv. Hon lyfter fram alternativ som att titta på en stor skärm, mobilen eller på en läsplatta. Vidare så fortsätter hon med att fråga om man föredrar att titta på tv när de sänds eller när lusten infaller på exempelvis SVT Play. För att tydliggöra skillnaderna för hur det gick till förr i tiden fortsätter hon med att berätta att folk samlades på fredagskvällarna framför en tv för att ta del av sändningarna tillsammans. Denna inledning på introduktionsfilm utgår från hur det ser ut idag vilket gör att dess aktualitet framhävs på ett märkbart och tydligt sätt. I introduktionsfilmen lyfts även reklamfinansierade tv kanaler fram. Ett exempel på reklam som lyfts fram är den långa följetången om en ICA-butik där tittarna varje vecka får följa karaktärerna på, främst, arbetet samtidigt som olika erbjudande lyfts fram. En välkänd reklamserie som fortfarande visas och kan anses påvisa aktualitet. Skådespelaren av huvudkaraktären byttes dock ut från Hans Mosesson till Loa Falkman under 2015 och i introduktionsfilmen är det fortfarande Mosesson som har huvudrollen vilket framhäver en viss brist i aktualiteten då det inte är den aktuella skådespelarenssemblen i filmen.

Ett intressant inslag i texten, vars argumentation analyserats, handlar om piratsändningar av radio som skedde under 1960-talet.

”Deras sändningar förbjöds, men de tvingade Sveriges Radio att skapa en ny kanal, P3, med lättare underhållningsmusik.” (Digilär, 171105)

Det som går att koppla till aktualitet idag är P3 som än idag är en radiokanal med populärmusik vars målgrupp tillhör den yngre generationen vilket kan antas var efterfrågat av ungdomen. Exemplet med P3 blir ett tydligt tecken för hur radions historia kan sammankopplas med dagens radio för ungdomar. Vidare så görs ett liknande exempel för TV då läromedlet påvisar att TV3 började sända kabel-tv från England 1987.

Den största reklamfinansierade kanalen, TV4, nämns inte i den löpande texten. Däremot finns det en bild på TV4 loggan under rubriken ”Radio och TV-monopolet”. Bildtexten är kort och lyder: ”TV4 som framgångsrikt utmanat SVT” (Digilär 171105). Troligtvis så har författarna tagit för givet att TV4 är ett så pass inarbetat varumärke att deras logga inte behöver någon närmre presentation. Ett sådant resonemang är troligtvis inte helt fel och att de flesta högstadieungdomar känner till TV4 relativt väl. Loggan kan därför ses som något som framhäver aktualitet.

Clio Online (2017) skiljer sig från de övriga läromedlen då det inte finns något samlat avsnitt som behandlar olika slags medier och dess innehåll och uppbyggnad. Istället riktas texterna som handlar om media till största del på medias roll inom politiken, källkritik och media som tredje statsmakten. Således finns inte samma stringens i texter om olika former av medier som i de övriga läromedlena.

I introduktionen till arbetsområdet som handlar om massmedier går följande i att läsa:

”Du möter massmedier varje dag. Men ditt medieanvändande ser antagligen annorlunda ut än dina föräldrars eller din lärares. Du kanske inte tittar på det som kallas tablå-tv så ofta? Utan du kanske mest använder dig av internet för att få reda på vad som händer?” (Clio online, 171105)

Texten har analyserats genom argumentationsanalys. Ur denna text går det att göra vissa antaganden. Ett sådant antagande är att högstadieungdomar främst använder sig av internet framför, det som kallas för, tablå-tv för att ta del av nyheter. Detta antagande stämmer med statistik som visar att ungdomars främsta källa till nyheter är internet (Internetstiftelsen i Sverige, 2016, s.94). På så vis framhävs aktualiteten i texten som anspelar på ungdomars medievanor.

Under rubriken ”Från kilskrift till emojis” presenteras det i text när den första svenska tidningen gavs ut och dess påverkan på kommande folkrörelser. I en ruta vid sidan om texten med rubriken ”Visste du att..” presenteras det att Aftonbladet var den första tidningen som nådde en större läsarkrets. Då aftonbladet fortfarande är en aktuell tidning som har den största läsarkretsen kan detta ses som ett sätt att framhäva aktualitet.

I följande stycke som går under rubriken ”Medierna förändras” får vi ta del av följande text:

”Informationstekniken utvecklas snabbare än någonsin och vi befinner oss mitt i en digital *revolution*. För inte så länge sedan tog de flesta svenskar del av samma nyheter. Det fanns färre kanaler på TV, inga datorer och inget internet. Idag ser medielandskapet annorlunda ut.” (Clio Online, 171105)

I texten får vi en bild av hur mediekonsumtionen såg ut i Sverige förr i tiden. Utifrån texten går det att anta att vi idag har fler kanaler på TV, datorer och internet vilket har lett till att vår

mediekonsumtion förändrats. Därmed tar vi inte alla del av samma nyheter då vi med hjälp av datorer och internet skapar våra personliga nyhetsflöden, även kallat filterbubblor. Detta är ett tydligt sätt att framhäva aktualiteten då en tydlig jämförelse mellan dåtid och nutid görs.

4.2.1 Konklusion

Således kan det sammanfattas att samtliga läromedel som utgör denna uppsats urval lyfter fram sociala medier, vilket påvisar viss aktualitet. Det finns dock skillnader för vilka sociala medier som belyses samt hur populära dessa är hos de elever som böckerna vänder sig till. Facebook är det vanligaste exemplet, trots att det har tappat i popularitet hos unga. Det läromedel som sticker ut när det kommer till hur aktualitet framställs gällande sociala medier är *Clio Online* (2017) då det dels ger en generell beskrivning för vad sociala medier är. Men även för att flera av de sociala medier som är populärast bland unga idag lyfts fram, exempelvis Snapchat och Instagram. Även *Utkik* (Friborg, et al., 2014) påvisar en aktualitet då Instagram används som exempel.

När det gäller traditionella medier är *Samhälle* (Andersson et al., 2012) och *Utkik* (Friborg, et al., 2014) lika i sin utformning, båda redovisar tv-kanaler där de flesta fortfarande är aktuella. Några av de kanaler som *Samhälle* exemplifierade finns inte längre vilket påvisar en avsaknad av aktualitet. Gällande tidningar så lyfter båda fram nättidningar. En intressant aspekt som *Utkik* lyfter fram är att det blir allt vanligare med olika former av prenumerationstjänster för nättidningar. Det vill säga att det krävs betalning för att komma åt allt innehåll vilket är vanligt idag och därmed framhäver bokens aktualitet. Även *Digilär* (2017) avhandlar både tidningar och TV. Det som sticker ut är framförallt en introduktionsvideo till avsnittet som lyfter fram streaming, Svt-play, och att det går att använda flera olika enheter för att ta del av innehållet. Detta är även något som *Clio Online* (2017) pekar på när det konstateras att så kallad ”Tablå-tv” förlorar i popularitet till förmån för internetbaserad tv. Att lyfta fram dessa online-källor som ett supplement till det traditionella tv-tittandet framställer aktualiteten tydligt. En annan intressant aspekt i *Digilärs* introduktionsvideo är att Ica-reklamen, där tittarna får följa livet i en ica-butik, lyfts fram som exempel. Detta är något som förmedlar en känsla av aktualitet då det är en följetång som många har någon form av relation till och som fortfarande visas som tv-reklam. Anmärkningsvärt är att *Digilär* inom detta område främst påvisar aktualitet genom introduktionsfilmer, det vill säga de multimodala möjligheterna som ett digitalt läromedel har. *Clio Online* pekar även på ett högaktuellt ämne när de tar upp personliga nyhetsflöden som skapar filterbubblor vilket är intressant för denna uppsats vilket

visar hur aktualitet kan framställas.

Överlag påvisas det på små skillnader mellan digitala läromedel och tryckta böcker gällande sociala medier. Den främsta skillnaden mellan samtliga läromedel är vilka sociala medier de väljer att framhäva där de som är populärast idag, exempelvis Snapchat kan ses om att det påvisar en högre grad aktualitet än exempelvis Facebook. När det kommer till de mer traditionella medierna tv och tidningarna går det att finna skillnader mellan de olika formerna av läromedel. De två digitala läromedlen påvisar aktualitet genom att lyfta fram de nya sätten att konsumera tv, det vill säga via streaming. Läroböckerna har ett större fokus på traditionella tv-kanaler och tidningar vilket även det är aktuellt än idag men som tappar i popularitet.

4.3 Aktuella samhällsfrågor – Krig och konflikter

Under denna rubrik kommer läromedlens innehåll kopplat till krig och konflikter analyseras. Ett stort fokus kommer ligga på hur enskilda krig och konflikter lyfts fram då konflikter i världen är en del av det centrala innehållet i samhällskunskapens kursplan för årskurs 7-9 (Skolverket, 2017). Läromedlens innehåll har till största del analyserats med hjälp av argumentationsanalys och i viss mån narrativ analys samt visuell analys. Även under denna rubrik är det ett läromedel som saknar specifik plats i läromedlet för området. Läromedlet i fråga är *Digilär* (2017) som dock lyfter upp aktuella krig och konflikter i andra delar av läromedlet.

I boken *Utkik* (Friborg, et al., 2014) finns det ett kapitel som behandlar krig och konflikter. Kapitlets titel är *Fred och konflikt* och innehåller främst faktatexter om olika former av konflikter och krig. Även fördjupningar om FN och internationell konflikthantering ingår i kapitlet. Kapitlet inleds med ett narrativ om en pojke vid namn Dalmar som växer upp och blir barnsoldat i Somalia. Texten om Dalmar har analyserats med hjälp av en narrativanalys. I berättelsen berättas bland annat om hur det blev allt svårare för Dalmars pappa att försörja sig som fiskare utanför Afrikas kust. Fisken hade börjat sina efter överfiske från utländska fartyg och regeringen och försvarsmakten kunde inte bidra med hjälp. Därefter fortsätter narrativet på följande sätt:

”Dalmars pappa och hans kamrater beväpnade sig därför och började patrullera vattnen utanför kusten för att skydda sitt levebröd, då det hade blivit allt svårare att försörja sig på fisket. Snart insåg de att det fanns möjligheter att tjäna pengar

genom att ta besättningsmän på utländska fartyg som gisslan och kräva löSENSUMMOR.” (Friborg et al., 2014, s.233)

I denna text är det troligtvis de problem med pirater i Adenviken utanför Somalias kust som åsyftas. Dessa problem var som störst runt 2010 så flertalet fartyg bordades eller försökte bordas av pirater. Vidare i texten så beskrivs det hur Dalmar blir tvingad till att bli barnsoldat, men lyckas fly för att sedan hamna i flyktinglägret Dabaab. Slutligen återförenas han med folk från hans hemby och börjar resa runt i Somalia för att stoppa rekryteringen av barnsoldater (Friborg et al., 2014, s233f).

Utifrån den ungefärliga tidsbestämningen som går att göra med hjälp av texten kan det konstateras att historien som berättas inte utspelar sig i nutid. Det som däremot kan konstateras är att det fortfarande är oroligheter i Somalia och att Barnsoldater fortsätter att rekryteras. Därmed kan det anses som att helheten av narrativet påvisar hur aktualitet framställs.

Efter ovanstående narrativ inleds kapitlet med en text om väpnade konflikter utan att ge några konkreta exempel. Det som lyfter fram en reell väpnad konflikt är bilden som ackompanjerar texten. Bilden visar två människor som kastar sten på mot en stridsvagn i något som ser ut som ett ökenlandskap. Den tillhörande bildtexten lyder på följande sätt:

”Konflikten mellan israeler och palestinier är en av de mer långvariga som vi har idag. Här kastar palestinska ungdomar sten mot en israelisk stridsvagn.”
(Friborg, et al., 2014, s.235)

Bilden besitter en aktualitet då konflikten på västbanken fortfarande pågår även om de mer konkreta väpnade konflikterna i området inte sker hela tiden. Ett liknande exempel som även det lyfts fram genom en bild är läget på Koreahalvön mellan Nord- och Sydkorea. Bilden visar tre män som står vända från kameran med ett lågt blått hus på höger och vänster sida av bilden. I den tillhörande bildtexten berättas det att det är den demilitariserade zonen mellan Nord- och Sydkorea och att det är en bild som visar en konflikt med ideologiska orsaker (Friborg, et al., 2014, s.328).

Även i den andra fysiska läroboken, *Samhälle* (Andersson et al., 2012), inleds kapitlet på ett liknande sätt som i *Utkik* (Friborg, et al., 2014). En stor bild på kapitlets första sida har analyserats med visuell textanalys och visar ett militärt fordon som kör ifrån någon form av

explosion med tillhörande rök. I bakgrunden syns höghus som tillsynes inte tagit skada av explosionen. Bildtexten presenteras på följande sätt:

”Konflikten i Mellanöstern trappades upp när israelisk militär 2002 attackerade den förre palestinska ledaren Yasser Arafats högkvarter i Ramallah.”

(Andersson et al., 2012, s.309)

Således lyfter även denna lärobok fram konflikten mellan Israel och Palestina. Bilden ifråga är relativt gammal då den togs 2002. Men som påpekats tidigare så är det en pågående konflikt vilket gör att bilden kan anses påvisa ett sätt som aktualitet framställs i boken.

I boken *Utkik* (Friborg, et al., 2014) fortsätter kapitlet med att det går att läsa följande text om antalet flyktingar i världen, som analyserats med argumentationsanalys:

”År 2012 fanns det, enligt FN:s flyktingorgan UNHCR, 43 miljoner flyktingar i världen. Av dessa var nästan 27 miljoner internflyktingar, det vill säga flyktingar i sina egna länder.” (Friborg, et al. 2014, s.240)

Det framgår tydligt i texten att siffrorna som presenteras är från 2012. Sedan 2012 har antalet flyktingar i världen ökat kraftigt. Enligt UNHCR (2017) var antalet flyktingar av olika former i världen 65,3 miljoner i slutet av 2016. En markant ökning som gör att statistiken som presenteras i boken kan påvisa en avsaknad av aktualitet då förändringen är så pass stor.

I en fördjupning och metod-övning i samma bok är skyddet av civila människor i krig fokusområdet. Som exempel på när civila attackeras presenteras en tidningsartikel från aftonbladet som handlar om en attack från kriget i Syrien. I ingressen går det att läsa:

”Uppåt tusen människor stod i kö för att köpa bröd. Då kom flygplanen. Över 300 personer befaras ha dött i dagens bombningar i Halfaya i Syrien.” (Friborg, et al., 2014, s.252)

I läroboken ges det inget datum för när artikeln skrevs men det kan konstateras att artikeln publicerades 23 december 2012 (Aftonbladet.se). Vidare så lyfts två olika sidor i kriget fram i artikeln nämligen diktatorn Assad-regimen och oppositionen. Detta krig fortgår än idag och det är fortfarande Assad-regimen och den så kallade oppositionen som är två av de huvudsakliga aktörerna. Aktualiteten blir i detta fall tydlig då både den huvudsakliga väpnande konflikten och de två olika sidor som lyfts fram i artikeln fortfarande är varandras

motståndare.

Det går inte att läsa om några pågående krig eller konflikter i *Samhälle* (Andersson et al., 2012), bortsett från de krig och konflikter som lyfts fram via bilder utan någon djupare beskrivning. Flera bilder som ackompanjerar texten är även från äldre krig som avslutats. Exempelvis en bild på en kvinna med ett spädbarn i famnen och ett äldre barn i handen som enligt bildtexten tvingas fly från Kosovo på grund av kriget på balkanhalvön under 1990-talet. Att det saknas texter om krig som är aktuella idag kan ses en avsaknad av aktualitet då ett flertal pågående krig utelämnas.

I kapitlet lyfts två olika exempel fram inom krig och konflikt som analyserats med hjälp av argumentationsanalys. Det som texterna beskriver kan dateras till 2011 och som är de senaste exemplen som påvisas. Det första exemplet handlar om Sveriges neutralitet, medlemskap i FN och Sveriges medverkan i militära konflikter. Texten som behandlar detta lyder:

”Ett exempel är när FN:s säkerhetsråd 2011 bestämde att andra länder hade rätt att angripa Libyens ledare Muammar Khaddafis och hans militära styrkor för att skydda den libyska befolkningen. Sverige deltog, under ledning av NATO, med åtta JAS Gripen flygplan. Dessa övervakade att det inte fanns några libyska stridsplan i luften som kunde attackera den egna befolkningen.” (Andersson et al., 2012, s.314)

Då texten ovan visar på den svenska militära inblandningen i Libyen så kan det ses om en aktualitet då insatsen var en del i den så kallade ”arabiska våren” där även kriget i Syrien, som fortfarande pågår, kan inkluderas.

Det andra exemplet utgörs av Ander Behring Breiviks terrorattack som lyfts fram som ett exempel för olika former av terrorism. Texten som avhandlar Breiviks handlingar kommer efter att religiösa självmordsdåd beskrivits. De meningar som visar Breiviks handlingar och motiv är följande:

”En helt annan typ är den attack som norrmannen Ander Behring Breivik genomförde sommaren 2011 med följd att 77 personer dödades. Bakom dådet låg Breiviks hat mot både invandrare, främst muslimer, och vänsterpolitiker.” (Andersson et al., 2012, s.318)

Att Breiviks terrordåd tas upp kan ses som en aktualitet då Breivik ofta lyfts fram som exempel i massmediala sammanhang. Av texten går det även att göra ett antagande om att det finns högerextrem terrorism i Norden vilket även det kan ses som en form av aktualitet. Framförallt då högerextrema attacker även ägt rum i Sverige, exempelvis skolattacken i Trollhättan 2015.

Digilär (2017) skiljer sig från övriga läromedel i urvalet då det inte finns något enskilt kapitel som behandlar krig och konflikter. Istället lyfts krig och konflikter in i andra delar av läromedlet som kan ses som relevanta. Exempelvis talar man om att folket gjorde uppror och störtade Muammar Gaddaffi 2011 samt oroligheterna i Syrien i kapitlet ”*Levande demokrati*”. Följande text om kriget i Syrien går att läsa i kapitlet och har analyserats med hjälp av argumentationsanalys:

”Syrien är ett arabland där marken började gunga under landets diktator Bashar al-Assad. Men genom att använda det mest brutala våld har han trots allt lyckats behålla makten. År av inbördeskrig har tvingat människor att lämna sina hem. Många har flytt landet. ...En liten del av dem har lyckats ta sig till Europa – främst till Tyskland och Sverige.” (Digilär, 2017:1126)

Som det tidigare nämnts är detta ett krig som fortfarande pågår och påvisar därmed aktualitet. Det är även intressant att det brutala våldet nämns då det har varit ett relativt förekommande inslag i nyhetsrapporteringen om kriget och Assad-regimen. I just benämningen ”det mest brutala våld” görs här ett antagande av att det brutala våldet avser dödligt våld som drabbat civila genom exempelvis kemiska vapen. Ytterligare en intressant aspekt i texten ligger i att flera har flytt konflikten och kommit till just Sverige. Att Sverige blir en aktör i texten gör att den kan ses som mer relevant och aktuell här i Sverige då kopplingarna synliggörs.

Istället för att lyfta fram specifika krig, konflikter och aktuella händelser i kapiteltexterna gör *Digilär* (2017) detta framförallt i det som kallas för ”Månadens tema”. Varje månad får därmed ett tema som handlar om någon specifik händelse eller utveckling. Konflikten mellan Nord- och Sydkorea var månadens tema för september 2017. Detta var i samband med att Nordkorea genomförde ett kärnvapenprov. I det första avsnittet i temat visas en bild på en skrattande Kim Jong-Un omgiven av fyra herrar med anteckningsböcker. Männerna står två och två bredvid Kim Jong-Un och framför finns enligt bildtexten en kärnvapenladdning. Bildtexten daterar bilden till 3:e september 2017 vilket påvisar att den är relativt nytagen.

Vidare så ges en historisk kontext till konflikten samt vad som hänt den senaste tiden. För att göra texten mer aktuell för den svenska skolan avslutas texten med vad Sverige har för roll i konflikten. Att Sverige är ett av få västeuropeiska länder som har ambassad i Nordkorea lyfts fram genom följande argumentation som analyserats:

”Då USA, Kanada och Australien inte har någon diplomatisk relation med Nordkorea har Sverige fått representera dessa stater i Nordkorea. Därför måste USA vända sig till Sverige för att bland annat få hjälp med amerikaner som har fastnat i Nordkorea” (Digilär, 20171126)

Sverige framstår här som en form av mellanhand som kan medla mellan länderna då Sverige nästan är ensam, bland västeuropeiska länder, om att ha diplomatiska förbindelser till Nordkorea. Just detta exemplifieras även på ett tydligt sätt i texten:

”När statsministern Stefan Löfven mötte USA:s Donald Trump i New York den 19 september 2017 erbjöd Löfven USA hjälp med information om Nordkorea och chans till medling mellan USA och Nordkorea.” (Digilär 20171126)

Detta stycke främjar bilden av att fram Sverige som en medlande mellanhand. Aktualiteten blir även ytterst tydlig då personerna i texten fortfarande besitter sina ämbeten, konflikten i fråga är aktuell vilket påvisar hur läromedlet framställer aktualitet.

En händelse som blev föremål för ”månadens tema” i april 2017 var Terrordådet i Stockholm som inträffade 7:e april. Händelsen gjorde att utformandet av texten skiljer sig från tidigare ”månadens tema”. I det första avsnittet i texten går bland annat följande att läsa:

”Samtidigt är det viktigt att vuxna talar med barn och ungdomar när vi i samhället drabbas av olika kriser. Det här Månadens tema är tänkt som ett material som stöd till dessa samtal. Både för att lätta på locket för att få tala ut om den hemska händelse som har drabbat oss, och samtidigt som möjlighet till fördjupning för att kunna resonera om samhällsfrågor som exempelvis hur terrorism bäst förhindras eller hur vi bör förhålla oss till sociala medier vid sådana här händelser.” (Digilär, 20171126)

Utifrån argumentation i texten kan det antas att det inträffade ses som något väldigt allvarligt och överraskande. Det blir tydligt att det när texten skrev fanns en stor närhet till det inträffade såväl rumsligt som tidsmässigt. Just på grund av dess aktualitet när den

publicerades är det tänkt att den kan fungera som en form av samtalsunderlag. Dessutom så är detta terrordåd något som troligtvis kommer att ses som en aktuell händelse även framöver i Sverige då det var något som inte inträffat i landet tidigare. Därmed så kan texten ses som ett tydligt exempel på hur aktualitet framställs i läromedlet.

Precis som *Digilär* (2017) lyfter *Clio Online* (2017) användandet av kemiska vapen i Syrien av Assad-regimen. Detta görs i en text under rubriken ”Krigets regler” som behandlar vad som är inte är tillåtet under ett krig. Ett annat argument för att krigsbrott inträffar under krig och konflikter är följande:

”Till exempel har amerikanska soldater upprepade gånger brutit mot Genèvekonventionerna under kriget i Irak och Afghanistan.” (Clio online, 20171126)

Detta visar att flera olika aktörer utfört krigsbrott relativt nära vår tid då kriget i Irak avslutades 2011 och att det fortfarande finns amerikanska trupper i Afghanistan. Därmed utgör det ytterligare ett aktuellt exempel på krigsbrott. Till texten finns även en tillhörande bild som är intressant i sammanhanget och som analyserats visuellt. Bilden visar två militärer som leder en tredje man med en kufi som huvudbonad. Runt om människorna på bilden syns stängsel och svarta tygstycken som ”tak”. I den tillhörande bildtexten får läsaren veta att det är Guantanamo Bay på bilden och utgör ett av USA:s krigsbrott. 779 fångar har suttit fängslade på platsen utan någon rättegång och än idag sitter fångar i fängelset utan någon rättegång. Därmed blir det tydligt att även bilden påvisar hur aktualitet framställs trots att bilden, enligt källhänvisningen, togs 2007.

Inom området ”Hotbilder och konflikter” har *Clio online* (2017) texter om fem olika konflikter eller hotbilder plus en kortare introduktion. Introduktionen är senast uppdaterad andra mars 2017 enligt dateringen på sidan. Den börjar med att konstatera att Sverige har tagit emot många flyktingar, framförallt från kriget i Syrien. Vidare så påpekas det att Sverige är ett fredligt land och att svenskarna inte upplevt krig sedan 1814. Trots detta har Sverige ändå varit inblandade i flera krig och konflikter under 2000-talet. I följande argumentation visas det på Sveriges delaktighet i flera aktuella konflikter:

”Det beror bland annat på riksdagens beslut att skicka svenska soldater till Afghanistan. Syftet var att stödja NATO, som på FN-mandat skulle hjälpa Afghanistan med uppbyggandet av demokrati och säkerhet. Dessutom har

Sverige bidragit med militära rådgivare i det internationella samarbetet mot IS i Syrien och Irak.” (Clio online, 20171126)

Det blir därmed tydlig att Sverige, på olika sätt, medverkat i aktuella konflikter även om gemeneman inte deltagit. Texten blir intressant för denna uppsats då det är flera konflikter som är aktuella än idag. Gällande Afghanistan behandlas detta krig under ett eget avsnitt. I detta avsnitt framgår det att Afghanistan är ett demokratiskt land där staten har kontroll över större delen av landet. Även att både pojkar och flickor kan gå i skola lyfts fram som ett exempel av krigets positiva konsekvenser. Det är med andra ord exempel på hur det ser ut i Afghanistan idag med ökad demokrati och mänskliga rättigheter som påvisar hur läromedlets aktualitet framställs.

Under avsnittet som handlar om den arabiska våren skildras bland annat inbördeskriget i Syrien från dess början i mars 2011 fram till början av 2017. Texten om inbördeskriget i Syrien avslutas på följande sätt och är senast uppdaterad 30:e mars 2017:

”Under 2016 förhandlades en vapenvila fram, men denna vapenvila bröts ganska snart. I början av 2017 har flera intensiva insatser gjorts för att återta områden från terrororganisationen IS.” (Clio online, 20171126)

Det som kan antagas i argumentationen är att det har funnits en vilja till att avsluta kriget men att det inte har lyckats vilket gjort att kriget har fortsatt. Den andra meningen är intressant då den berättar att insatser gjorts för att pressa tillbaka IS. Det framgår dock inte huruvida dessa insatser varit framgångsrika eller vilka som medverkat. I efterhand kan det konstateras att IS har pressats tillbaka och att IS-kontrollerade områden återtagits, framförallt av den syriska regimen och kurdisk militär. I avsnittet som handlar om IS under samma område går det däremot att läsa om insatser som pressat tillbaka IS:

”Koalitionens kamp har gett resultat och IS har under 2016 och 2017 förlorat kontrollen över flera viktiga städer.” (Clio online, 20171126)

Därmed kan det konstateras att texten som ligger under avsnittet om IS är mer utvecklad då det berättas om resultatet av insatserna mot IS. Av detta påverkas även aktualiteten på ett positivt sätt då det nuvarande resultatet framgår.

Clio online (2017) har inte likt *Digilär* (2017) något ”Månadens tema” med fördjupande texter. Däremot så har Clio aktiviteter som kopplas till de olika områdena och avsnitten som

är av aktuell karaktär. Vidare så finns det ett flertal aktiviteter som är kopplade till den arabiska våren och flera andra pågående konflikter och krig i världen.

4.3.1 Konklusion

Sammanfattningsvis kan det konstateras att både *Utkik* (Friborg, et al., 2014) och *Samhälle* (Andersson et al., 2012) inte synliggör lika många pågående konflikter som de två digitala läromedlen, vilket påverkar hur aktualiteten framställs. De pågående konflikter som lyfts fram och som fortfarande pågår i både *Utkik* och *Samhälle* är Israel-Palestina konflikten. Följden av detta är att aktualitet framställs i *Clio Online* (2017) och *Digilär* (2017) genom att ett flertal pågående och aktuella krig och konflikter går att läsa om. I de två läroböckerna är långvariga krig och konflikter det som påvisar aktuella konflikter och då är det i första hand konflikten mellan Israel och Palestina som står som exempel.

Av intresse är även narrativet i *Utkik* (Friborg, et al., 2014) om pojken Dalmar som påvisar den aktuella situationen på Afrikas horn med bland annat barnsoldater och flyktingläger. Kriget i Syrien lyfts fram av samtliga läromedel utom *Samhälle* (Andersson et al., 2012). Den främsta anledningen till att detta krig inte tas upp i *Samhälle* är troligtvis att den utkom år 2012 och att konflikten då inte fått så pass stor genomslagskraft. Det framstår dock som en viss avsaknad av aktualitet då detta krig in nämns. Det skiljer sig något i vilken plats konflikten får i de övriga läromedlen. I *Utkik* får en tidningsartikel om kriget i en fördjupningsuppgift vara det som representerar kriget i läroboken. I de två digitala läromedlen, *Digilär* (2017) och *Clio Online* (2017) får detta krig ett större utrymme och båda lyfter fram användningen av kemiska vapen. Intressant i *Clio Online* är även att Sveriges inblandning i konflikten synliggörs. *Clio Onlines* påvisar en hög grad av aktualitet då det i läromedlet går att läsa om de återtagande av IS-områden som skett under 2017 vilket får anses som högaktuellt. Något som är av stort intresse på *Digilär* är månadens tema som belyser aktuella frågor och konflikter. Två månadens tema under 2017 som är intressanta för denna uppsats handlar om konflikten mellan Nord- och Sydkorea samt om Terrordådet i Stockholm i april 2017. Detta påvisar att högaktuella händelser kan få utrymme nära i tiden till det inträffade i digitala läromedlen vilket i hög grad påverkar aktualitetens framställan.

5 Diskussion och slutsats

Under denna rubrik kommer uppsatsens resultat att diskuteras utifrån studiens syfte och problemställning. Tillsammans med detta presenteras även uppsatsens slutsats. Detta kommer sedan att diskuteras, framförallt i förhållande till uppsatsens teoretiska del.

Digitala läromedel är en relativt ny företeelse i den svenska skolan och blir allt vanligare.

Utifrån det har denna uppsats fokuserat på tryckta läroböckers respektive digitala läromedels aktualitet utifrån följande syfte: ”att göra en kvalitativ jämförelse mellan tryckta läroböcker och digitala läromedel, avsedda för samhällskunskap årskurs 7-9, avseende hur dessa skildrar aktualitet och förändringar inom områdena immigration, media samt krig och konflikter”.

Detta var något som gjordes utifrån följande problemställning: Finns det skillnader mellan de två formerna av läromedel gällande framställan av aktualitet? Och om så finns, på vilka olika sätt kan det visa sig att svenska digitala läromedel i samhällskunskap skildrar aktualitet och samhällets förändringar annorlunda än i tryckta läroböcker?

Ett enkelt svar är svårt att ge då det finns skillnader mellan de olika formerna av läromedel för samhällskunskap, men även inom samma form och även samma titel. Överlag visar resultatet att skillnader mellan de olika former av läromedel skiljer sig mellan olika områden.

Framförallt vad gäller vissa delar inom området medier samt vad gäller aktuella krig och konflikter. Men det finns även en variation mellan de båda digitala läromedlen vilket gör det svårt att göra en tydlig generell jämförelse mellan digitala och fysiska.

Inom området immigration framställs aktualitet i de digitala läromedlen genom att framhäva konflikten i Syrien och det stora antal flyktingar som kommit till Sverige därifrån. *Digilär* (2017) lyfter dock inte upp detta i texten som omfattar området i läromedlet utan i ”Månadens tema”. Den tryckta läroboken *Utkik* (Friborg, et al., 2014) lyfts samma konflikt upp och Sveriges mottagande av flyktingar vilket gör att det inte går att påvisa en generell skillnad mellan digitala och tryckta läromedel under denna kategorin. Den andra läroboken, *Samhälle* (Andersson et al., 2012), påvisade en viss avsaknad av aktualitet då flyktingströmmen från Syrien inte nämndes och statistiken som nämns var inaktuell.

När det kommer till området Medier finns det ett avsnitt där de digitala läromedlen framställer aktualitet genom att på olika sätt lyfta fram streaming som ett sätt att konsumera tv. Detta är inget som de tryckta läroböckerna gör vilket gör att det blir en tydlig skillnad mellan de två

typerna av läromedel i denna uppsats. Överlag finns det inga ytterligare delar inom området som påvisar några större skillnad i hur de olika formerna av läromedel framhäver aktualitet.

I den tredje och sista kategorin som handlade om krig och konflikter blev skillnaderna mellan digitala och fysiska läromedel för samhällskunskap tydliga. De digitala läromedlen påvisade aktualitet genom att skriva om ett flertal pågående, eller nyligen avslutade konflikter i världen medan läroböckerna endast konflikten mellan Israel och Palestina samt konflikten mellan Syd- och Nordkorea genom enstaka bilder.

Således blir svaret på problemställningen och uppsatsens slutsats att aktualitet och förändringar i samhället visar sig på framförallt två olika sätt i de digitala läromedlen i förhållande till de tryckta läromedlen för samhällskunskap. Dels genom att skriva om aktuella exempel i högre utsträckning, framför allt vad gäller krig och konflikter. Men även genom att påvisa de nya sätt som många konsumerar tv idag vad gäller streamingtjänster via olika digitala enheter.

Ett intressant exempel som visar på svårigheterna med jämförelsen blir tydlig under området ”immigration förr och nu”. Som det visades i resultatet tar inte *Digilär* (2017) upp Syrien som ett av de vanligaste länder att invandra till Sverige ifrån i texten som avser täcka området. Däremot lyfts flyktingströmmen fram i ”Månadens tema”. Detta visar på att läromedlet kan framstå som både aktuellt och inaktuellt beroende på var på läromedlet man läser. Att informationen skiljer sig inom ett och samma läromedel är även något som kan upplevas som förvirrande och otydligt för läsaren.

Skillnaden inom samma läromedel blir intressant när man tar det Danielsson och Selander skriver om digitala texter (2014, s.25). Att digitala texter inte behöver ha samma linjära utformning som traditionella läroböcker utan att läsaren kan ledas vidare till fördjupningsmaterial i olika former. Det problematiska blir dock när den fakta som förmedlas framstår som motsägelsefull. Att man möts av olika och motstridiga fakta är förstås möjligt även i en fysisk lärobok men det är troligtvis större risk att detta uppstår i ett digitalt läromedel då fakta ofta kan återfinnas på olika platser i läromedlet.

En intressant fråga utifrån Långström & Virtas (2016) text om att lärare i samhällskunskap ofta anser att ett läromedel inte räcker för att undervisa om hela ämnet, är om digitala

läromedel är bättre lämpade för att möta lärares krav på aktualitet. Som resultatet visar finns det läromedel och områden där aktualiteten framstår som tydlig. Men det finns även läromedel och områden som inkluderar inaktuella fakta. De tekniska förutsättningarna är förstås bättre för digitala läromedel än för tryckta läroböcker. Frågan är dock om det är möjligt att hålla ett läromedel i samhällskunskap uppdaterat och aktuellt då utvecklingen av samhället sker kontinuerligt och viktiga aktuella händelser kan uppstå när som helst. Det kan även inkluderas en lokal aspekt där viktiga lokala frågor hamnar i skymundan om all undervisning ska ske utifrån ett digitalt läromedel. Att hålla ett läromedel ständigt aktuellt och uppdaterat för samtliga elever är med största sannolikhet en utopi.

Att upprätthålla en aktualitet inom området sociala medier är troligtvis något som är ytterst svårt att göra då förändringarna kan ske väldigt snabbt. Som resultatet visar så lyfts sociala medier i stort fram i samtliga läromedel och böcker i urvalet. Det ges dock sällan någon beskrivning av enskilda sociala medier. Det mest frekventa exemplet som lyfts fram är Facebook vilket har en vikande popularitet hos dagens ungdomar. Sociala medier som Instagram och Snapchat som är populärast får relativt lite utrymme i de läromedel där de nämns. Oftast nämns bara namnet som ett exempel på ett socialt medium utan att någon beskrivning görs. Detta kan ses som problematiskt då skillnaderna mellan de olika sociala medierna kan vara väldigt stora. Som tidigare lyfts fram så menar Dewey (2000) att det är viktigt att utgå ifrån elevernas erfarenheter. Mer eller mindre samtliga ungdomar använder sociala medier i någon form idag och att inte utgå från de sociala medier som de använder är att inte tillvarata elevernas erfarenheter fullt ut anser jag.

Gällande vilka förutsättningar tryckta läroböcker har att hålla sig aktuella i förhållande till digitala läromedel är intressant. Att uppdatera en lärobok är en process som kräver mer än en uppdatering av texten. Exempelvis behöver en ny tryckning ske och skolorna behöver vara villiga att köpa in en uppdaterad lärobok. Det som kan konstateras i denna uppsats är att de tryckta läroböckerna som utgjorde en del av urvalet i denna uppsats generellt sätt fortfarande kan ses som aktuella år 2017. Den fakta och de uppgifter som framkommer i boken stämmer oftast med den nuvarande verklighet vi lever i idag. Det som saknas är ofta aktuella exempel som eleverna kommer i kontakt med i sin egen vardag. Ett tydligt exempel blir det när de två digitala läromedlen tydligt lyfter fram pågående krig och konflikter som kriget i Syrien medan det knappt nämns i de tryckta läroböckerna. Det blir på så sätt tydligt att de tryckta läroböckerna väljer bort konflikter som inte pågått en längre tid för att istället lyfta fram mer

långdragna konflikter, exempelvis konflikten mellan Israel och Palestina. Detta görs troligtvis på grund av att boken inte ska uppfattas som inaktuell utifall den konflikt som beskrivs avslutas. Istället blir det läraren som får ”ansvaret” att exemplifiera med aktuella krig och konflikter som ska inkluderas i ämnet enligt kursplanen (Skolverket, 2017). Att detta läggs på läraren blir en form att underminera läroboken då den inte kan täcka hela kursplanen och att läraren behöver leta material/fakta till eleverna på annan plats än läroboken.

En fråga som går att ställa är hur aktualiteten på läromedlet påverkar läraren och eleverna. Hur läromedlets aktualitet påverkar läraren är troligtvis något väldigt individuellt. Vissa lärare anser med stor sannolikhet att läromedlets aktualitet inte är det viktigaste såvida det överlag är av god kvalitet. Det som uppvisar bristande aktualitet kan ofta kompletteras av läraren, dels genom dennes kunskap och kompetens men även av andra läromedel och källor till kunskap som läraren kan hänvisa eleverna till. Å andra sidan kan ett uppdaterat läromedel med hög aktualitet vara en trygghet i lärarens arbete som ofta upplevs som stressat (Skolverket, 2016b, s.55f). Läraren vet att eleverna får ta del av aktuella frågor genom läromedlet och att fakta är aktuell och uppdaterad.

Selander och Skjelbred (2004, s.9) framhäver att läroböckerna har en stor inverkan på elevernas uppfattning av samhället. Detta är något som blir intressant då de fyra läromedel som ligger till grund för denna uppsats skiljer sig i aktualitet i olika avseenden. I vissa avseenden kan den fakta som presenteras spela en stor roll för hur samhället uppfattas vilket gör hög aktualitet önskvärt. Ett exempel som kan ges är de olika siffror som för antalet ensamkommande flyktingbarn som kommit till Sverige som presenteras. Den siffra som *Samhälle* (Andersson et al., 2012) presenterar, 820 stycken, är från år 2006 medan *Utkik* (Friborg, et al., 2014) presenterar statistik från år 2012 som visar att 3500 ensamkommande flyktingbarn kom till Sverige det året. Utifrån att det är olika siffror som presenteras och att aktualiteten varierar kan den enskildes uppfattning av samhällets uppoffring variera då det är en relativt stor skillnad mellan siffrorna som presenteras. Det var tyvärr inget av de digitala läromedlen som berörde ensamkommande flyktingbarn vilket omöjliggör en jämförelse.

En intressant aspekt av användandet av multimodaliteten i de digitala läromedlen var att ofta framstod de multimodala delarna som mer aktuella än texten, framför allt i *Digilärs* (2017) avsnitt om medier. Detta blir intressant då det till stor del är multimodaliteten som kan ses som digitala läromedels dynamik. Av det som uppmärksammas under studiens gång är att det

framförallt är multimodaliteten och interaktiviteten som skiljer de olika läromedlen åt snarare än aktualitet, vilket inte är speciellt konstigt. Detta då det i själva grunden är plattformen som skiljer sig, syftena med läromedlen är troligtvis detsamma oavsett i vilken form det är.

Att på något sätt peka ut vilken form av dessa två former av läromedel som lämpar sig bäst i skolan tror jag är svårt. Framförallt då det troligtvis är individuellt bland eleverna vilken form av läromedel som eleven trivs bäst med. Men för ett ämne som samhällskunskap, där förändringar av ämnet sker i takt med samhället, finns det vissa uppenbara fördelar med ett digitalt läromedel då det kan skildra omvärldens förändring på ett mer uppdaterat sätt än en tryckt bok. För ett ämne som inte har lika stora löpande förändringar spelar aktualitet troligtvis inte en lika viktig roll, så till vida att den fakta som läromedlet innehåller är korrekt.

Ett läromedel kan vara kvalitativt oavsett dess form. I denna uppsats är det enbart en aspekt av vad som kan känneteckna ett kvalitativt läromedel som undersökts, aktualitet, vilket gör att någon värdering om urvalets kvalité inte kan göras. Däremot kan jag konstatera att digitala läromedel skiljer sig från varandra på flera sätt som inte presenteras i denna studie. Således kan det vara nyttigt att ta till sig och undersöka det specifika läromedlet och undersöka det för att se det som ett enskilt läromedel snarare än om det är digitalt eller ej. Det bör således vara läromedlets innehåll som ligger till grund som främsta skäl vid val av läromedel snarare än dess fysiska eller digitala form.

För framtida studier inom området kan det vara intressant att undersöka och jämföra digitala läromedel med tryckta böcker för ämnet samhällskunskap i ett vidare perspektiv. Det vill säga undersöka fler områden och även flera läromedel. Under inhämtandet av tidigare forskning om digitala läromedel som substitut för läroböcker så upptäcktes det att det fanns relativt lite svensk forskning om just digitala läromedel. Då dessa läromedel troligtvis kommer bli allt vanligare i skolan kan det även anses att forskning inriktad mot dessa kan bli rikligare för att få ett större vetenskapligt stöd för vad som kännetecknar ett bra digitalt läromedel.

6 Referenser

- Bergström, G. & Boréus, K. (2012a). Samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys. I G. Bergström & K. Boréus (Red.), *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* (s.13-48). (3., [utök.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Bergström, G. & Boréus, K. (2012b). Argumentationsanalys. I G. Bergström & K. Boréus (Red.), *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* (s.91-138). (3., [utök.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Björkvall, A. (2012). Visuell textanalys. I G. Bergström & K. Boréus (Red.), *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* (s.307-352). (3., [utök.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Bliss, TJ. (2013) *A model of digital textbook quality from the perspective of college students*. Diss. Brigham young University. Hämtad från:
<http://scholarsarchive.byu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4423&context=etd>
- Bronäs, A. & Runebou, N. (2010). Ämnesdidaktik: en undervisningskonst. Stockholm: Nordstedts.
- Bronäs, A. & Selander, S. (2002). Samhällskunskap som skolämne. *Skolämne i kris?*. (S. 74-81) Hämtad från: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:179692/FULLTEXT01.pdf>
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2., [rev.] uppl.) Malmö: Liber.
- Eriksson, N. (2012, 23 december). *300 befaras döda i flygattack i Syrien*. Aftonbladet. Hämtad från: <https://www.aftonbladet.se/nyheter/article15977884.ab>
- Danielsson, K. & Selander, S. (2014). *Se texten!: multimodala texter i ämnesdidaktiskt arbete*. Malmö: Gleerup.
- Dewey, J. (1999). *Demokrati och utbildning*. Göteborg: Daidalos.

Englund, T. (2005). *Läroplanens och skolkunskapens politiska dimension*. Göteborg: Daidalos.

Internetstiftelsen i Sverige. (2016) *Svenskarna och internet 2016: Undersökning om svenskarnas internetvanor*. Hämtad från: https://www.iis.se/docs/Svenskarna_och_internet_2016.pdf

Långström, S. & Virta, A. (2016) *Samhällskunskapsdidaktik: utbildning i demokrati och samhällsvetenskapligt tänkande*. (2., [rev.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Oates, T. (2014) *Why textbooks count: A policy paper*. Cambridge: University of Cambridge. Hämtad från: <http://www.cambridgeassessment.org.uk/Images/181744-why-textbooks-count-tim-oates.pdf>

Ornstein, A. C. (1994). The Textbook-Driven Curriculum. *Peabody Journal of Education*. Volume 69(3). Sid. 70-85. Hämtad från: <http://www.jstor.org.proxybib.miun.se/stable/1492889>

Patton, M.Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods: integrating theory and practice*. (4. ed.) Thousand Oaks, California: SAGE Publications, Inc..

Riksdagen. (2015). *Digitaliseringen i skolan – dess påverkan på kvalitet, likvärdighet och resultat i utbildningen*. Stockholm: Riksdagstryckeriet. Hämtad från: http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/rapport-fran-riksdagen/digitaliseringen-i-skolan---dess-paverkan-pa_H30WRFR18/html

Robertson, A. (2012). Narrativanalys. I G. Bergström & K. Boréus (Red.), *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* (s.219-261). (3., [utök.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Ruo, D., & Xiaotang, Y. (2013) Build optional digital textbooks for distance learners. *Open praxis*. Volume 5 Issue 4. Sid. 265-274. Hämtad från: <https://www.openpraxis.org/index.php/OpenPraxis/article/download/92/63>

Sandin, L. (2015). *Det beslöjade rummet: ideologiska samhällsbilder i grundskolans samhällskunskap*. Diss. Härnösand : Mittuniversitetet, 2015. Hämtad från: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:869113/FULLTEXT01.pdf>

Selander, S. & Skjelbred, D. (2004). *Pedagogiske tekster for kommunikasjon og læring*. Oslo: Universitetsforlaget.

Skolverket. (2015). *Hur väljs och kvalitetssäkras läromedel?*. Hämtad från: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/didaktik/tema-laromedel/hur-valjs-och-kvalitetssakras-laromedel-1.181769>

Skolverket. (2016a). *IT-användning och IT-kompetens i skolan – Skolverkets IT-uppföljning 2015*. Stockholm: Skolverket. Hämtad från: https://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwtpubext%2Ftrycksak%2Fblob%2Fpdf3617.pdf%3Fk%3D3617

Skolverket. (2016b) *Attityder till skolan 2015*. Stockholm: Skolverket. Hämtad från: https://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FBlob%2Fpdf3654.pdf%3Fk%3D3654

Skolverket. (2017). *Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet: Reviderad 2017*. Stockholm: Skolverket. Hämtad från: https://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FBlob%2Fpdf3813.pdf%3Fk%3D3813

Skolöverstyrelsen (1980). *Läroplan för grundskolan. Allmän del: mål och riktlinjer, kursplaner*. Stockholm: LiberLäromedel/Utbildningsförl..

SOU 1948:27. *1946 års skolkommissions betänkande med förslag till riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling*. Stockholm: Statens offentliga utredningar.

Statens medieråd. (2017). *Ungar och medier 2017*. Hämtad från: <https://statensmedierad.se/download/18.7b0391dc15c38ffbccd9a238/1496243409783/Ungar%20och%20medier%202017.pdf>

Statiska Centralbyrån, scb.se. (2016) *Syrier vanligast bland asylsökande 2015*. Hämtad från: <https://www.scb.se/sv/Hitta-statistik/Artiklar/Syrier-vanligast-bland-asylsokande-under-2015/>

Svingby, G. (red.) (1989). *SO i fokus: exempel på en undervisning som utgår från begrepp och färdigheter*. (1. uppl.) Stockholm: Utbildningsförlaget.

Unhcr.se (2017) *Siffror i översikt*. Hämtad från: <http://www.unhcr.org/neu/se/om-oss/siffror>

Wikman, T. (2004). *På spaning efter den goda läroboken: om pedagogiska texters potential*. Diss. Åbo: Åbo Akademi. Hämtad från: <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/4136/TMP.objres.44.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

6.1 Läromedel

Andersson, U.M., Ewert, P. & Hedengren, U. (2012). *Samhälle: Ämnesboken*. (3. uppl.) Stockholm: Liber.

Clio Online. *Samhällskunskap 7-9*. Bonnier Education. Hämtad från: <https://www.clioonline.se/samhallskunskap/7-9/>

Digilär. *Samhällskunskap 7-9*. Natur & kultur. Hämtad från: <https://xn--digilr-fua.se/inloggad/samhallskunskap-gr-sen>

Friborg, C., Holmin-Nilsson, A., & Isaksson, H., Linder, M. (2014). *Utkik - Sh: samhällskunskap. 7-9*. (1. uppl.) Malmö: Gleerups Utbildning.